

"שואלין ודורשיין"

הלכות, מנהגים והנחיות בהלכות הפסח

- בדיקת חמץ • מכירת חמץ • שימוש בתרכובת חמץ • ביעור חמץ • הכשרת
- הבית לפסח • זהירות והידורים שונים בפסח • הכנת המצות • חג הפסח
- ימים אחרונים של חג הפסח • דיני ספירת העומר

•

מאת הרב מרדכי שמואל אשכנזי

מרא דאתרא כפר חב"ד

נערך ע"י הרב שלום דובער אשכנזי

ראש כולל "תורה שלמה" - חב"ד, נתניה

•

לשכת הרבנות - כפר חב"ד

ערב חג הפסח ה'תשע"ד

תוכן עניינים

3.....	בדיקת חמץ
7.....	מכירת חמץ
10	שימוש בתרכובת חמץ
11	ביעור חמץ
12	הכשרת הבית לפסח
15	זהירות והידורים שונים בפסח
16	הכנת המצות
17	חג הפסח
20	ימים אחרונים של חג הפסח
21	דיני ספירת העומר

פתח דבר

עפ"י מנהג ישראל אשר סמוך לימי החג דורשים בהלכות החג, הנני מתכבד להו"ל לטובת תושבי הכפר שיחי' קובץ המסכם את עיקר ההלכות הנוגעות לימי חג הפסח הבעל"ט וההכנות אליו. עפ"י מנהגי חב"ד.

ידועה הזהירות המיוחדת של חסידי חב"ד בכל הקשור לחג הפסח וקיומו בהידור הכי גדול, וכדברי האריז"ל אשר "כל הנזהר ממשוהו חמץ בפסח מובטח לו שלא יחטא כל השנה כולה" על כן ראוי אשר כל אחד מתושבי הכפר ה' עליהם יחיו, יקרא בתשומת לב חוברת זו.

ברצוני להודות למועצה הדתית עמק לוד על סיועה בהדפסת חוברת זו.

כן ברצוני להודות לחברי הנהלת כפר חב"ד, ובראשם הרה"ח ר' בנימין שיחי' ליפשיץ, על התמסרותם העצומה לכל עניני כפר חב"ד בגשמיות וברוחניות, ובפרט בענינים שהזמן גרמא, דאגתם אשר כל משפחה בכפר חב"ד תוכל לחגוג את הפסח מתוך שמחה וטוב לבב. ומברכם אשר חפץ ה' בידם יצליח וימשיכו כן ובהוספה, לנח"ר כ"ק אדמו"ר.

ויהי רצון אשר בזכות הזהירות בכל מצוות הפסח נזכה לחירות אמיתית, ו"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" בגאולה האמיתית והשלימה ומלכנו משיחנו בראשנו "ונזכה לאכול שם מן הזבחים ומן הפסחים" בקרוב ממש.

הרב מרדכי שמואל אשכנזי
מרא דאתרא - כפר חב"ד

בדיקת חמץ

זמן הבדיקה:

* זמן בדיקת חמץ הוא בליל י”ד בניסן מיד בתחילת הלילה ואם אינו בודק מיד בתחילת הלילה הרי הוא ”מבטל תקנת חכמים”¹.

* מנהגנו לבדוק חמץ לאחר תפילת מעריב בין אם מתפלל ביחידות ובין אם מתפלל במניין², ולכן יש להתפלל מיד בצאת-הכוכבים ולהזדרז לבדוק חמץ³. ”מנהגנו להאריך ביותר בבדיקת חמץ... לא שמעתי שיעור מסוים בזה” ומטעם זה בודקים רק אחרי ערבית⁴.

* חצי שעה קודם זמן בדיקת חמץ אין מתחילים ללמוד ואפילו לימוד קצר שאפשר לגמורו עד שיגיע זמן בדיקת חמץ. ואפשר ללמוד עד צאת-הכוכבים אם ממנים ’שומר’ שיוכיז לבדוק חמץ, אך לא מעבר לזמן זה. ושיעור קבוע - כדי שלא יצטרכו האנשים להתאסף וללמוד בזמן מאוחר יותר - מותר ללמוד גם לאחר צאת-הכוכבים.

כמו כן, בחצי שעה זו אין אוכלים ’קביעות סעודה’ (לחם או מיני מזונות בשיעור ’כביצה’ - 57 גרם) וכן ארוחת ערב מקטניות או ירקות⁵. ואין עושים מלאכה. ולדברים אלו אין מועיל להעמיד ’שומר’⁶.

¹ תלא ס”ה-ו.

² בשולחן ערוך סימן תלא יש חילוקי דינים בעניין זה אך כך היא הכרעת כ”ק אדמו”ר בהיום-יום, ערב פסח. ³ ויש להעיר שבכל השנה יש ’מצווה מן המובחר’ להתפלל בתחילת הלילה (-תלא ס”ו), אך בלילה זה הוא מן הדין כדי להזדרז לבדוק חמץ.

⁴ שולחן מנחם ח”ב עמוד ער.

⁵ בעניין אכילה קודם ערבית כתב השו”ע א”ח סימן רלב שאסור לאכול ’כשקובע לסעודה, אבל לטעום דהיינו אכילת פרות מותר’ ומשמע מכך שכל קביעות סעודה אסורה ורק טעימת פירות מותרת. וכך כתב שם המשנ”ב סקל”ד בשם דרך החיים אשר תבשיל מחמשת מיני דגן, מותר ’אם אינו קובע עלייהו’ ומשמע שאם ’קובע’ על תבשיל זה - אסור, וארוחת ערב שלמה ודאי שהיא קביעות סעודה ואין לחלק בין אורז ותפוא”א לפסטה. ויש להעיר, אשר אין להשוות אכילת ארעי זו לאכילת ארעי המתרת חוץ לסוכה (ראה שו”ע סימן תרלט ס”א), כי הסיבה שלא אוכלים קבע ורק ארעי הוא משום שהגיע זמן הבדיקה ו’שמא ימשך באכילתו’ וישכח לבדוק, וא”כ חשש זה שייך גם בכל ארוחת ערב אף שהיא תפוא”א או אורז, משא”כ בסוכה שהאסור לאכול חוץ לסוכה הוא באכילה חשובה וזה שייך במיני מזונות ולחם, אך שאר דברים נחשבים לאכילת ארעי ואכילה שאינה חשובה ומותרים באכילה חוץ לסוכה. וכעין חילוק זה הובא במשנ”ב סימן רלב סקל”ה בעניין שתיית יין קודם ערבית שאסורה יותר מכביצה אף שבסוכות מותר מעיקר הדין לשתות מחוץ לסוכה יותר מכביצה, כי במעריב יש חשש ’שמא ימשך’ שאינו קיים בסוכות.

איסור האכילה והלימוד לפני הבדיקה הוא רק על שמוטלת עליו חובת הבדיקה כגון בעל הבית (או בעלת הבית כשאין בעל) אך בני המשפחה יכולים לאכול⁷. כמוכן שהאיסור הוא גם על מי שאינו בביתו ויגיע מאוחר.

* אם התחיל לעשות מלאכה, ללמוד או לאכול קודם חצי שעה זו - יכול להמשיך גם בחצי שעה זו אך עליו להפסיק מיד בצאת-הכוכבים⁸.

* מיד בצאת-הכוכבים מתפללים ערבית⁹ ואין לאכול קודם קריאת שמע של ערבית אפילו אכילת ארעי ולא יועיל בזה עשיית ’שומר’¹⁰. לאחר ערבית מן הראוי להימנע גם מאכילת ארעי (וכפי שאין אוכלים לפני כל מצווה כשהגיע זמנה). מי שקשה לו לא לאכול - יטעם אכילת ארעי הנ”ל¹¹.

* המנקים חדר שלם על-מנת להכניס בו את דברי הפסח לפני ליל י”ד - ראוי שיבדקו את החדר קודם הכנסת דברי הפסח ולא יסמכו על כך שיבדקו את החדר בליל י”ד, ובדיקה זו תהיה בלילה לאור הנר, ובליל י”ד שוב אינו צריך לבדוק שם את החמץ¹².

* מרפסת ומרפסת-כניסה לבית או מקום עם חלונות גדולים המוארים באור-יום רב, אם שוטפים אותם היטב ביום י”ג ונזהרים שלא להכניס לשם חמץ - אין צריך לבדוק בבדיקת חמץ לאור הנר¹³.

* מקום עבודה שייכנס לשם בפסח, יש לבדוק שאין בו חמץ ובדיקה זו אינה חייבת להיות בליל י”ד אלא יכולה להיות גם בלילות שלפני כן, ויבדוק עם נר ובליל ברכה

ואם כן אין לדייק ולהשוות גדרי ’אכילת ארעי’ בסוכות לאכילה קודם תפילה ומצווה.

⁶ שו”ע סימן תלא סעיפים ה,ט,יא.

⁷ על פי תלב ס”ח.

⁸ תלא שם.

⁹ כדי להזדרז בבדיקה שזמנה ’בתחילת הלילה’ וכן בכל לילות השנה קריאת שמע של ערבית ’מצווה מן המובחר לקרותה בתחילת הלילה’ - תלא ס”ו.

¹⁰ ודין זה נוהג בכל לילה - ראה שו”ע סימן ע קו”א ב שאסור לאכול קודם קריאת שמע של שחרית כיוון שהיא ’עיקר קבלת עומ”ש ויש בה משום ואותי השלכת כו”ו ואם כן ה”ה לק”ש של ערבית.

¹¹ סימן תע ס”ז.

¹² אוצר מנהגי חב”ד עמוד פו בשם כ”ק אדמו”ר הרשב”ב נ”ע שהבדיקה בליל יד לאחר שהכניסו דברי פסח לחדר היא לא בדיקה יפה ואמיתית ולכן יש לבדוק כשהחדר ריק לפני שמכניסים את הדברים ’כמו מי שהולך בדרך’ שדינו שבדוק חמץ בלילה לאור הנר.

¹³ ע”פ תלג ס”ה, ואין כאן מבטל תקנת חכמים כיוון שניקה בהיתר ומקיים מצוות בדיקה בזמנה בשאר החדרים והדבר דומה למי שיש לו בית גדול ומתחיל לבדוק כמה ימים לפני ליל יד.

וללא עשרה פתיתים¹⁴. ואם המקום מואר היטב על-ידי חלונות גדולים - יבדוק בלי נר, לאור היום¹⁵, בימים שלפני ערב פסח. וכמוכן כל זה בתנאי שנוהר שלא להכניס חמץ לאותו מקום, לאחר הבדיקה. מקום עבודה שאינו נכנס לשם בפסח - יכלול במכירה ואין צריך לבדוקו.

* הבודק חמץ ביום יד, בודק בברכה ולאור הנר אף שבדוק בשעות היום¹⁶.

החייבים בבדיקה:

* העוזבים את ביתם לכל הפסח ואיש לא יהיה בבית במהלך הפסח, עליהם לנקות ולבדוק (לפחות) חדר אחד בביתם¹⁷ (לא כולל הארונות שבחדר, שאותם אפשר לכלול ב’מכירה’). דין זה הוא לכל מי שעוזב את ביתו החל מחג הפורים¹⁸.

* לכתחילה, צריך שהבדיקה תהיה בזמנה - בליל י”ד - כדי שיבדקו בביתם בברכה ובזמן הקבוע לכל ישראל¹⁹, אך אם עוזבים את הבית לפני ליל י”ד - יבדקו את החדר בלילה שלפני עזיבתם ובליל ברכה²⁰. (ואם שכחו לבדוק בלילה, יבדקו ביום יציאתם, לאור הנר²¹).

בדיקה זו נעשית אף היא על-ידי נוצה וכף ובהנחת עשרה פתיתים, ולאחר הבדיקה קושרים את השקית וייקחו את הפתיתים איתם למקום שהולכים אליו לחג-הפסח ושם ישרפו אותם בשריפת חמץ (ביום

¹⁴ ע”פ תלג ס”ה.

¹⁵ כמו אכסדרה המובאת בתחילת סימן תלג.

¹⁶ תלה סעיפים א-ג.

¹⁷ טעם הדבר מובא בסמוך בעניין שכירת החדר מהמארח.

¹⁸ שו”ע תלו ס”כ. וגם היום שמוכרים את החמץ, א”א לסמוך על מכירה זו להיפטר מחובת הבדיקה כי לאחר שחל עליו חובת בדיקה החל מפורים, הרי מכירת החמץ נקראת ’טצדקי’ (= תחבולות) להיפטר ממצוות הבדיקה ודבר זה אסור. ועיין בהלכות ת”ת פ”ג בקו”א.

¹⁹ תלג ס”ו.

²⁰ בסימן תלג ס”ז מובא שמי שבדק כל ביתו לפני ליל יד, עליו לחזור ולבדוק בליל יד לפחות חדר אחד בליל יד מאחר ולילה זה הוא זמן ’חייב הבדיקה על כל ישראל שלא בדקו עדיין חל החיוב גם על זה שבדק כבר שלא לחלק בינו ובין כל ישראל’. וכל זה מדבר במי שנמצא בביתו גם בליל יד ולכן עליו לחזור לבדוק בזמן, אך העוזבים את ביתם ולא יהיו בבית בליל יד, להם נקבע זמן בדיקת חמץ בליל יציאתם ולכן כשגמיע ליל יד ואינם בביתם, אין להם חיוב שיהיה להם חדר עם חמץ שיכולו לבדוק שם ולקיים את מצוות הבדיקה בליל יד דווקא.

²¹ תלו ס”א.

הבדיקה המוטלת עליהם. את החמץ שבחדרם ובארון בפנימייה ימכרו במכירת-חמץ.²⁷

* בנות השוהות במשך השנה בפנימייה, יקנו את החמץ שלהן הנמצא בפנימייה לאבא והוא ימכור זאת כחלק מהחמץ שלו, או יעשו את האבא לשליחן למכור את החמץ בשבילן, ויכול למכור בעבורן גם ללא ידיעתן, ובלבד שיעדכן אותן בדבר המכירה עד לסוף שעת ביעור חמץ ביום י"ד.²⁸

* מי שקשה לו לבדוק את כל הבית בלילה אחד, יכול להתחיל לבדוק בלילות שלפני הפסח, לאור הנר בלי ברכה. וישאיר חדר אחד שבו יבדוק בלילה י"ד, בברכה.²⁹

כמו כן יכול לקחת אחר שיעזור לו לבדוק את החמץ ויכול לקחת אף אישה או קטן, אך מצווה מן המובחר לקחת גדול.³⁰ ורצוי שבעל הבית יברך ויבדוק פינה אחת והמסייע לו ישמע הברכה ממנו וימשיך אחריו לבדוק בחדר זה או בחדרים אחרים.³¹ כ"ק אדמו"ר לאחר שבדק בחדרו ב-770 נתן למשב"ק חתיכת נוצה על-מנת שימשיך לבדוק בביתו ברחוב פרזיזנט.³²

* העוזב את ביתו לפסח ואחרים יהיו בביתו בחג - יש לבדוק את כל החדרים שבהם ישתמשו האורחים. וחובת הבדיקה היא על מי שנמצא בבית בלילה י"ד. ואם האורחים יבואו רק ב"ד ביום או במהלך ימי החג עצמו - על בעל-הבית לבדוק את הבית קודם עזיבתו, וכדלעיל.

* מי שבדק רק חדר אחד בביתו, ורוצה לחזור לביתו באמצע החג, עליו לבדוק את שאר הבית עם נר אך בלי ברכה.²⁶

* בחורים הישנים בפנימייה ומן הסתם הכניסו שם חמץ במשך השנה - מעיקר הדין חלה עליהם חובת בדיקה בחדרם בפנימייה, אך מכיוון שהם נמצאים בבית ואינם בודקים את החמץ בפנימייה, עליהם לשמוע את ברכת הבדיקה מהאבא ולבדוק בחדרם בו הם ישנים בבית, וכך לא יבטלו את מצוות

מזהירות ובדיקת חמץ. אלא להיפך, היות והבית שייך לו וצריך להישאר אצלו בפסח, לכן הוא חייב כל יום בבדיקת חמץ, ואם נותן את הבית לגוי במקום לבדוק - הרי הוא מפיק מעצמו ומבטל את המצווה ורובן של 'תשבינו שאור מבתים'.

ודוגמא לדבר: הלכה פשוטה היא, שכל בגד בעל ארבע כנפות מרובעות, בשעת לבישתו חייב בהטלת ציצית. אך אם אחד מהפינות אינו מרובע - פטור. ולכן אם יש לו בגד בעל ארבע כנפות, יכול לעגל את אחד מהפינות ופטור מציצית, ובתנאי שיעשה זאת לפני ששובש את הבגד, היינו לפני שחל עליו חיוב ציצית, אך לאחר שלבש את הבגד (וכבר חל עליו חיוב ציצית), עיגל את אחת הפינות, אומרת הגמרא (מנחות דף מא), שהוא נענש. משום שכבר בלבשו את הבגד התחייב בהטלת ציצית, ובמקום לשים את הציצית הוא עשה 'טצדקי' היינו תחבולות, להיפטור מהמצווה. ואותו דבר במוכר את החמץ לגוי, שכבר חל עליו חיוב בדיקה כל יום, ובמקום לבדוק הוא מכר את הבית ופטור מהחיוב.

אמנם כתב הצמח צדק אור"ח סימן מז שאם מוכר כמה חדרים מביתו לגוי, אין חדרים אלו צריכים בדיקה בלילה י"ד כ"י חיוב בדיקה חל רק על מקומות שהיו שלו. ומעת התחלת איסור חמץ, זה צריך לבדוק אור ליד, ומה שיצא מגבולו קודם התחלת איסור חמץ אין צריך לבדוק אף שעדיין לא יצא מגבולו, ומובן שהצ"צ עוסק במכירת רק כמה חדרים אך משאיר כמה חדרים לא מכורים ובהם בודק את החמץ, ונמצא שלא ביטל מצוות בדיקה במכירה זו (וראה גם בסימן תלג ס"ז שמי שבדק כל ביתו קודם לילה יד יחזור ויבדוק שוב בלילה יד חדר אחד לפחות כדי לקיים המצווה בזמנה, ומשמע שדי בבדיקת חדר אחד לקיים עצם המצווה).

ולאור זאת כתבנו שצריך האורח לשכור מהמארח את החדר כדי שהחדר יהיה שלו לקיים בו את 'תשבינו שאור מבתים' ויבדוק בו חמץ ודי בבדיקת חדר אחד כדברי הצ"צ.

²⁶ חיוב הבדיקה הוא משמש שמה ימצא חמץ ויבוא לאוכלו ולכן צריך לבדוק אף שמכר את החמץ. ובסימן תלה ובקו"א שם כתב רבנו שיעבוד בברכה ושם מדובר במי שלא בדק חמץ בכלל, אך כאן מדובר במי שקיים מצוות חכמים לבדוק ועכשיו הוא ממשך את המצווה ולכן נראה שלא יברך.

י"ד)²². לאחר בדיקה (מוקדמת) זו אומרים 'כל חמירא'.²³

* אם שכח ולא בדק בביתו לפני יציאתו: אם הגיע לבית המארח לפני לילה י"ד - עליו לשכור חדר בבית המארח (ואופן השכירות נעשה ב'קניין סודר' של האורח השוכר, באמצעותו מקנה המארח את החדר לאורח) ולפור שם עשרה פתיים מחמץ שלו ואז לבדוק את החדר בלילה י"ד ובברכה.

אם הגיע האורח לבית המארח לאחר צאת-הכוכבים של לילה י"ד (שאו חלה כבר חובת הבדיקה בחדר זה על בעל-הבית המשכיר) - על המשכיר לבדוק את החמץ גם בחדר זה ואינו יכול להשאיר את ביצוע הבדיקה בחדר זה, לאורח.²⁴ ואחר-כך יכניס שם את האורח ויניח האורח עשרה פתיים מחמץ שלו, ויבדוק שם בברכה.²⁵

²² לפי הטעם השני שמביא הרבי בהגדה ד"ה המנהג וד"ה ויש לשרוף.

²³ תלו ס"א.

²⁴ החילוק בין שעת ההגעה לבית המארח נתבאר בסימן תלו ס"א.

²⁵ יסוד חיוב הבדיקה בחדר בבית המארח הוא משום 'טצדקי' במכירת חמץ:

מעיקר הדין היוצא מביתו חייב לחזור לביתו ולבדוק ולבער החמץ (תלו ס"ז-ח) כיוון שכל מי שיש לו בית, יש לו חיוב של 'תשבינו שאור מבתים' על ידי בדיקה (לשון רבנו תלו ס"א בדעה השנייה).

ובמקרה ששובש ביתו קודם הפסח ונתנו לגוי ועובר לגור בדירה אחרת, פטור רבנו (סימן תלו ס"ב) שאינו צריך לבדוק חמץ בבית ששובש בו כי הגוי נכנס לשם קודם הפסח ויזכה בחמץ זה. וכתב רבנו שבאמת ישנה סברא שצריך לבדוק החמץ בביתו אף שנתנו לגוי, אך מכיון שהגוי זוכה בחמץ הזה ואם כן החמץ לא יהיה שלו בפסח וכן הוא אינו מבטל את בדיקת חמץ "שהרי יכול לקיים מצוות ביעור באותו בית שידור בו בפסח". ומוסיף רבנו שלמעשה אם נכנס לגור בבית שכבר גר בו יהודי, הוא אינו חייב לבדוק בעצמו את החמץ בבית שונכנס לגור בו אלא אותו בעה"ב יכול להיות שלוחו לבדוק שם. ונמצא מכל זה שסיבת הפטור מבדיקת חמץ היא בגלל שמקיים את המצווה (בעצמו או על ידי שלוחו) בבית אחר. ובמקרה ששובש את הבית ונתנו לגוי והוא יהיה בפסח בדרך ולא בשום בית, פוסק רבנו (כהדעה השניה בס"א) שאינו צריך לחזור ולבדוק כיוון שאין לו בית.

אך במקרה שלנו משמכיר ביתו לגוי על מנת להיפטור מבדיקת חמץ הרי הוא מבטל מצוות דרבנן של 'תשבינו' בבדיקה, משום שבאמת יש לו בית בפסח והוא מחויב כל הל' יום בבדיקה וכשמוכר את החמץ על ידי השכרת הבית לגוי, הרי הוא מפיק את מצוות בדיקה שהתחייב בה. וזה ודאי נקרא שהוא מבטל מצוות "תשבינו שאור מבתים", שהרי חז"ל תקנו לבדוק ולהוציא את החמץ מהבית, ולא למכור את הבית עם החמץ לגוי. אם כן יוצא שכבר חל עליו חיוב בדיקה (במשך כל ל' יום), ובמקום לבדוק הוא מוצא לעצמו דרך לפטור עצמו מחיוב בדיקת חמץ.

במילים אחרות: במקרה שלנו שמוכר את החמץ אגב הבית, לא אומרים שהיותו ומכר את הבית בערב הפסח, ממילא התברר למפרע שכל ל' יום היה פטור

²⁷ הבדיקה תיעשה בחדרם בו הם ישנים בבית כי מן הסתם גם שם הכניסו חמץ שלהם, ובשמיעת הברכה מהאבא הם בודקים את החדר גם בשליחותו מהחמץ שלו, וגם את החמץ שלהם. ואפילו שהם 'סמוכים על שולחן אביהם' ואם כן החמץ שהכניסו שם גם הוא בעצם של האבא, אך כבר כתבו הפוסקים שכאשר אורח אוכל אצל המארח הרי בשעת האכילה אוכל נחשב של האורח (עיין רמ"א שו"ע אבה"ע"ו סימן כח ס"ז וב"ש שם), וה"ה כאן אצל הילדים שהאוכל נחשב שלהם (וכמו כן פירודי החמץ שנפלו 'אין להם מקח' וייתכן שאין האבא חוזר וקונה אותם), ונמצא שפירודי חמץ אלו הם גם שלהם ומקיימים בבדיקה זו את חובת הבדיקה ברשותם.

²⁸ ויש להבהיר שחיוב בדיקה (ומכירת) חמץ הוא גם במקרה שברור שאין באותו מקום חמץ בכזית (או 'חמץ שיש לו מקח' ואפילו היא פחות מכזית), כי כל חמץ חייב בביעור 'שמה ישכח ויבוא לאכלו' וזה שייך גם ב'חמץ שאין לו מקח'. ולמרות שבשטר המכירה משמע שהמכירה על פירורים אלו חלה רק אם מצרפים אותם ל'חמץ שיש לו מקח' וכאן הרי מוכרים פירורים בלבד, מכל מקום נראה, שבימינו שמצטרפים הרבה אנשים יחד למכירה, אם כן גם אדם בודד יכול למכור 'חמץ שאין לו מקח' ונמכר יחד עם החמץ שיש לו מקח' של שאר האנשים.

²⁹ תלג ס"ז.

³⁰ תלב ס"י.

³¹ תלב ס"ח.

³² כן שמעתי מהמשב"ק הרה"ח ר' ש"ב גאנובורג שיחי'.

ניקיון הבית והכנות לבדיקה:

* ההכנות לפסח סובבות סביב הנקיונות לפסח בכל מקום שיתכן שנגע שם חמץ, וכל זאת כי ”ישראל קדושים הם ונוהגין להחמיר על עצמן וגוררים כל החמץ הנמצא אפילו משהו והוא דבוק בבית או בכלי, ומחמירין עוד לגרור הספסלים והכסאות והכתלים שנגע בהן חמץ”³³.

* חובת הבדיקה היא בכל מקום שהכניסו בו חמץ במשך השנה ולא בדקו שכל החמץ שנכנס לשם גם יצא משם בשלמות³⁴.

* לפני בדיקת חמץ יש לשטוף היטב את כל הבית³⁵. ושטיפה זו כדאי שתהיה ביום בדיקת חמץ או בלילה שלפניו³⁶.

* כאשר מנקים המשקופים והקירות, יש להיזהר שהמזוזה לא תירטב. במקרה של חשש רטיבות - צריך להוריד המזוזה ולבדוקה³⁷.

* כלים שעומדים כל השנה לנוי, במקום שאפשר לגעת בו במשך השנה עם ידיים מחמץ (כמו על השיש או במדף גלוי במזנון), יש נוהגים להסירם בפסח ממקומם ולהניחם במקום שאין יד אדם מגעת שם³⁸.

* חורים שנכנס בהם חמץ, כגון בין ארון יש לנקות עם שואב-אבק עד מקום שאפשר³⁹.

ואם נשאר שם חמץ שאי-אפשר להוציא,

³³ תמב ס”ל. וראה בליקוטי דיבורים המתורגם ח”א עמוד 180 אשר בראש השנה אחר התקיעות מבקשים שהקולות היוצאים מן התקיעה שברים תרועה ”ומן הקשר” יעלו למעלה, ופירש הרה”ק רבי לוי יצחק מברדיצ’ב אשר קשר”ק ראשי תיבות ”קראצן, שאבען, רייבען, קשרן” (=קירצוף, שפשוף, גירוד והכשרה) ”יבואו נא מלאכים הקדושים והבריאים שנבראו מעבודתם ויגיעתם של בני ישראל לפני פסח ממה שביצעו בכלים את העבודות” ויתקבלו לפניך.

³⁴ סימן תלו ס”ו. וחובת הבדיקה היא אפילו שמן הסתם החמץ הנמצא שם כבר התעפש ואינו ראוי לאכילה ואין קשר בין סוג החמץ החייב בביעור (שנתבאר בסימן תמב שחמץ מטונף פחות מכזית שגם להכמים אין עליו חובת ביעור), לבין חיוב הבדיקה שהוא צריך להיות בכל מקום שהכניסו בו חמץ. ולפי זה יוצא שחובת הביעור בפירוים בשעה שישת המבואר בהגה תלג סכ”ה ובסימן תמד ס”ט שם מדובר על פירוים שראויים לאכילה בו ביום. ולעיין בכל זה בסימן תמב ק”א יח ובהגה שם.

³⁵ תלג ס”ח.

³⁶ כדי שלא יהיה הבית מלוכלך בשעת הבדיקה.

³⁷ ראה סימן לט ס”א.

³⁸ בדומה למבואר בסימן תנא ס”ד בעניין כלי חמץ ממש שיש להצניעם ולא להעמידם לנוי בימי הפסח שמו יבוא להשתמש בהם בפסח, וכן יש לנהוג גם בכלים שעמדו על שיש חמץ כל השנה ויתכן שהתלכלכו מחמץ ונשאר חמץ בסדקים שלהם ויש להצניעם שלא יגע בהם בפסח (וראה גם בסימן תמב ס”ל בעניין טיחה בטיט חמץ שבסדק).

³⁹ תלג ס”כ.

ישפוך חומר ניקוי וכדומה, כדי שלא יהא החמץ ראוי לאכילה. בספות וכדומה, שחומר הניקוי יכול לקלקל - ינקה עם שואב אבק ודי בכך. ויש מקום להדר לכסות את הספה בניילון למשך כל ימי הפסח⁴⁰.

* חורים שנכנס בהם חמץ ורואים אותם אך קשה לנקותם, כגון פירוים חמץ הנכנסים תחת כיסוי הפלסטיק שעל כסאות האוכל ואין אפשרות להוריד פלסטיק זה אלא רק לקרוע אותו, די שינקה כמה שיכול ויעטוף את הכיסא בכיסוי שאינו שקוף, באופן שיכסה את הכיסא בכל הפסח⁴¹.

* את שולחן החמץ יש לנקות היטב ולאחר מכן לכסותו בחתיכה אחת של ניילון חזק וכדומה, שלא ייקרע באמצע החג, ולפרוס עליו מפה של פסח. יש מקום להדר ולכסותו בכיסוי עבה⁴². במקרה ויש

במסילות פירוים שאי-אפשר להוציאם - כדאי לשפוך פנימה חומר מקלקל את הפירוים (וכמובן בתנאי שאין החומר מקלקל את השולחן שאו אפשר להסתפק בכיסוי חזק)⁴³.

* מקלדת של מחשב - יש לנקות היטב עם שואב אבק. ואם רואים שנשאר חמץ - וצריך מקלדת בפסח - לקנות חדשה.

* כלי חמץ - שוטפים כרגיל. וכלים נקיים הנמצאים בארון - אין צריך להוציאם מהארון ולנקותם שוב⁴⁴.

⁴⁰ על פי סימן תמב ס”ל ש”ישראל קדושים הם ונוהגין להחמיר על עצמן..ואם יש חמץ בסדק שאינו יכול לחטט אחריו יטיח עליו מעט טיט”.

⁴¹ תלג ס”כ.

⁴² פירוים אלו אינו עובר עליהם ב’בל יראה’ כי הם פחות מכזית, אך מאחר ורואה אותם יש עליהם חובת ביעור דרבנן כדי שלא יבוא לאוכלם (כמובא בסימן תמד ס”ט בעניין פירוים במקום דריסת רגלים וראה בתלג בהגה על סכ”ה) וכאן שקשה להוציאם יש להקל בזה כמו בכל דיני חור שבדוק עד מקום שידו מגעת, אך לא יסמוך על זה בלבד (כי כבר נהגו לטוח בטיט כל חמץ הנמצא בסדק וא”א להוציאם כמבואר תמב ס”ל, ועוד ועיקר שכאן) יש חשש שמא הילדים יקרעו את הכיסוי ויוציאו הפירור, ולכן יכסה את הכיסא בנייר כסף וכדומה וכן לא יראה זאת - על דרך עשיית מחיצה נגד חמץ של גוי שלא יבוא לאכלו בסימן תמ.

⁴³ כי ייתכן שיש בו חריצים ויש בהם חמץ, וכפי שהבאנו לעיל מסימן תמב ס”ל.

⁴⁴ יש לבאר את ההבדל בין תנור לשולחן, אשר התנור בלוע בגופו חמץ ולכן אין להשתמש אפילו על גביו עד שיכשירוהו שמו ישתמש בו בתוך הפסח, אך בשולחן, החמץ נמצא עליו ולא בגופו ומאחר ואינו מגיע אליהם לכן אין בהם חשש שיבוא לאכלם ודי בביטול ובכיסוי וכמו שביארנו לעיל בעניין הכסאות.

⁴⁵ כי ’סתם כלים נקיים’ כמבואר ביו”ד סימן צה ש”כ סק”א והובא בשוע”ר תנב ס”כ.

* ספרים (דוגמת סידורים) שמשתמשים בהם כל השנה בחמץ, יש לנקותם היטב, ועדיף לא להשתמש בהם כלל בפסח.

* מכפלות וכיסי הבגדים שעתידיים ללבושם בפסח וכן תיקים שעתידי להשתמש בהם בפסח, צריך לבדוק ולנער היטב לפני פסח ואין להסתפק בכביסה⁴⁵, ואם מנקים אותם במרפסת באור יום - די בניקוי ולא צריך לבדוק אחר כך אם יש בהם חמץ.

אם ניקו ובדקו אותם כמה ימים לפני פסח ולבשו אותם שוב - צריך לחזור ולבדוקם שוב. וכן בערב פסח בבוקר, צריך לנקות את כיסי הבגדים שלובשים באותו יום אם ילבשם בפסח⁴⁶. ומי שלעולם אינו שם חמץ בכיסוי אינו צריך לבדוק את הכיסים ”והמחמיר תבוא עליו ברכה”⁴⁷.

היכן בודקים:

* מכונית שמשתמשים בה בפסח, ינקה היטב לאור היום ודי בכך⁴⁸ ובתנאי שניקה את הרכב על-ידי שומר תומ”צ (ואפילו אישה או קטן⁴⁹). אם המנקה אינו שומר תומ”צ או שניקו את המכונית בלילה -

⁴⁵ למרות שפירור זה לאחר כביסה אינו ראוי לאכילה וגם אם יבוא לאכלו בלי כוונה אין בו ’אחשבי’ (כי אחשבי’ ישנו רק בחמץ שהוא רוצה לאכלו הרי הוא מחשבו לאכילה” - לשון רבנו תמב סל”ב), מכל מקום בפסח נוהגים בכל דבר ’משוה’ ועוד, שמאחר והכמים חייבו לבדוק שם הרי חל על מקום זה חובת בדיקה ולא יעזור גם אם ברור הדבר שהחמץ אינו ראוי לאכילה. ועוד יש לדמות פירור חמץ זה לדין חלב חיטה שהובא בסימן תמב סכ”ה-ו שנוהגים שלא יפול לאוכל פירור זה אף שנפסדה צורתו ואם כן גם כאן חכמים חששו שפירור זה יגיע מהכיס לתוך האוכל אף שנפסדה צורתו (ולכאורה יש לחלק בין חלב חיטה שרק נפסדה צורתו ויש עובר כיבוס בחומרים ואינו ראוי לכלב, אך מט”ס תמב שמעט שרק חמץ שאינו ראוי ובטל ברוב בתערובת ואינו מתכוין לאכלו - בזה מותר ואין אומרים ’אחשבי’, אך כל חמץ שהוא בעין ואוכלו יש בו דין אחשבי’ אך שאינו מתכוין לאכלו. וילע”ע).

⁴⁶ תלג ס”ב. כל זה הוא במה שישתמש בפסח כי חוששים שמה יאכלם בטעות ח”ו, ועוד שזה מקום שמכניסים בו חמץ ויש בו חיוב בדיקה, אך מה שאינו משתמש בפסח אין צריך לבדוק ולנקות וזה נכלל במכירה ובביטול. ויש להעיר, שאין צריך לציין בשטר המכירה את מיקומם של הבגדים או התיקים, כי הפירוים הללו הם ’חמץ שאין לו מקח’ ומתבטלים ממילא אגב המכירה והביטול, וכפי שיתבאר בפרק מכירת חמץ.

⁴⁷ תלג סמ”ג.

⁴⁸ כי המכונית דינה כאכסדרה הנבדקת לאור היום (תלג ס”ב) ועצם הניקוי לאור היום נחשב כבדיקה.

⁴⁹ ע”פ תלב ס”י, אשר בדיקה קודם הפסח היא מדרבנן ומתורה די בביטול החמץ ולכן הם נאמנים לומק שניקינו טוב ונקינו המכונית היא כבדיקה שהרי היא נעשית לאור היום.

קשורים לבדיקה עד לאחר אמירת 'כל חמירא'⁶⁴. ואם דיבר - אינו חוזר ומברך⁶⁵. * צריך לזכות גם את בני ביתו במצוות הבדיקה⁶⁶ ולכן יעמדו בני הבית אצל בעל הבית וישמעו ממנו את הברכה ולא יענו 'ברוך הוא וברוך שמו', ואחר-כך יתחילו לבדוק קצת בחדר שבו נאמרה הברכה ואז ילך כל אחד לחדר אחר לבדוק בו. ולא ידברו עד שיתחילו לבדוק⁶⁷. וכל אחד מהבודקים תהיה לו גם-כן שקית עם נוצה ונר ואין צריך כף⁶⁸. * נשים ובנות, מן הראוי שיעמדו ויקשיבו לברכה שמברך בעל הבית לפני בדיקת חמץ ולא יענו 'ברוך הוא וברוך שמו', ולאחר שמתחיל לבדוק יכולות לדבר⁶⁹. * "בודקים לאור נר של שעווה ועל-ידי נוצת עוף. הבודק מניח החמץ שמוצא בשק קטן של נייר. בגמר הבדיקה מניח בשק זה הנוצה ושיירי הנר - אם ישנם - בקערורית כף עץ, עוטף הכול בנייר (מלבד יד הכף, שמשאירים מחוץ לעטיפה), ומהדק על-ידי חוט שכורכו סביב הנייר כמה פעמים וקושרו"⁷⁰. * הבדיקה נעשית לאור הנר עם חשמל דלוק⁷¹, בפינות החדר ומתחת לרהיטים

לסמוך על כן שמן הסתם אכלו בעלי-החיים המסתובבים בחצר את החמץ. בדיקה זו יכולה להיות עד תחילת זמן הביעור⁵⁵.

אופן הבדיקה:

* יש המדקדים ליטול ידיים קודם הבדיקה⁵⁶. * "זמן מה קודם הבדיקה"⁵⁷ "מניחים במקומות שונים בבית עשרה פתיתי חמץ קשה, כל אחד מהם כרוך בפיסת נייר"⁵⁸, כדי שלא יתפוררו וישאירו פירוורים⁵⁹ (ואין לעטוף בנייר כסף, כי נייר זה מקשה מאוחר יותר על החמץ להישרף). ומנהג כ"ק אדמו"ר היה להניח בעצמו את הפתיתים⁶⁰. * יש להיזהר שכל אחד מהפתיתים יהיה פחות מכזית⁶¹, אך שכולם יחד יגיעו לשיעור כזית חמץ⁶². * את העשרה פתיתים מניחים במקומות שקל למצוא אותם ואין צריך להחביאם בחורים וסדקים. * מדליקים את הנר ואז מברכים⁶³ ואין לדבר בין הברכה לבדיקה. ואם דיבר בעניינים שאינם קשורים לבדיקה - חוזר ומברך. אך אם שח לצורך הבדיקה, אינו חוזר ומברך. בשעת הבדיקה מותר לדבר דברים הקשורים לבדיקה, אך אין לדבר בעניינים שאינם

יבדוק את החמץ לאחר הניקיון. בדיקה זו תיעשה לאור היום ובלי נר ויכולה להיות לפני יום י"ד בניסן. טוב שיבדוק את המכונת קודם שלוקח בה דברי פסח. אם יש חמץ בחור שלא ניתן להגיע אליו - יש לשפוך חומר המקלקל את החמץ, אלא אם כן החומר מקלקל את המכונת. דין זה חל בין על רכב פרטי ובין על רכב שכור או מושאל הנמצא ברשותו בפסח⁵⁰. כמו כן, השוכרים מכונת באמצע החג ואינם יודעים אם בדקו בה את החמץ - יבדקוה לאור היום כנ"ל וחייבים לעשות זאת על-ידי גדול בן שלוש-עשרה ומעלה, ולא יסמכו בזה על אישה או קטן⁵¹. הבדיקה תהיה בלי ברכה ואם מצאו חמץ במכונת - יש לשורפו מיד בלי להתמהמה ואין להכניסו לארון החמץ⁵². * חדר שבוודאות לא הוכנס בו חמץ במשך כל השנה - אין צורך לבדוקו⁵³. * חדר שמוכרים את כולו בחמץ, אין צורך לבדוקו⁵⁴. * חדר-מדרגות בבניין מגורים - חובת הבדיקה מוטלת על כל אחד מדיירי הבניין ועליהם לדאוג למישהו שיבדוק את המקום. * חמץ הנמצא במחסן או מקלט, צריך בעל החמץ למכרו ואם רוצים להיכנס שם בפסח - צריך לבדוק את החמץ. הבדיקה תהיה על ידי בעל החמץ ואם כמה דיירים הכניסו שם חמץ, עליהם לדאוג שמישהו יבדוק שם את החמץ.

* חצר שאוכלים בה לפני פסח ויודעים שנשארו שם חמץ או שראו בעל-חיים לוקח חתיכה מהחמץ, צריך בעל החמץ לחפש בכל החצר אחר חמץ זה ולבערו ואינו יכול

⁵⁰ ונראה שאם מחזיר את המכונת להשכרה או לבעלים ביום יד בבוקר - אינו צריך לבדוק החמץ כיוון שלא יהיה ברשותו בפסח, ואין כאן מבטל תקנת חכמים כיוון שבדק בביתו והדבר דומה למוכר חדר אחד בביתו שכתב הצ"צ שאינו צריך לבדוק שם ואי"ז מבטל תקנת הבדיקה. ⁵¹ תלג ס"ג (וכן תלו ס"ו). הסיבה שבדיקה זו חייבת להיות על ידי גדול ואין לסמוך בזה על אשה או קטן כמו בנקיון המכונת קודם החג היא, כיוון שבתוך הפסח אי אפשר לבטל החמץ "וחייב הוא לחזור ולבדוק בכל החדרים הצריכים בדיקה מן התורה" (ואף שנשים נאמנות באיסורי תורה, מכל מקום כאן אינן נאמנות כי הן "בודקות קמעא ואומרות יפה בדקנו"). ⁵² אין מברכים על בדיקה זו כיוון שהיא המשך של הבדיקה שעשה בביתו לפני הפסח. וחמץ זה אין זוכים בו יחד עם המכונת כיוון שלא ניתח ל"ז לזכות בו (ראה תלג ק"א ב), ועל כן אין להכניסו לארון החמץ אלא לשורפו מיד מחשש 'שמה ישכח יבוא לאכלו'. ⁵³ תלג ס"ד.

⁵⁴ צ"צ או"ח סמ"ז.

⁶⁴ ועיין תחילת סימן תלא שהברכה היא על הביטול ב'כל חמירא'.

⁶⁵ תלב סעיפים ו-ז.

⁶⁶ שערי הלכה ומנהג עמוד פג בדיוק לשון רבנו בסידור "יעמיד מבני ביתו אצלו לשמוע הברכה שיבדוק איש במקומו".

⁶⁷ רבנו בסידור.

⁶⁸ כי הנוצה מיועדת להקל הבדיקה ואילו הכף נועד לחבר את הפתיתים ולצרפם ולזהר די בכף אחת.

⁶⁹ בסימן תלב ס"א כתוב שהבדיקה היא תחילת ביעור והברכה הולכת גם על הביטול שלאחר הבדיקה והביעור בשריפה ביום יד בבוקר, ולא הוזכר כאן שהברכה היא על הביטול השני שעושים בבוקר. והטעם כנראה הוא כי הש"ע מדבר מעיקר תקנת חכמים ואילו הביטול השני בבוקר התחדש 'בדורות האחרונים (-תלד ס"ג), ואם כן יש לומר שעכשיו כשמבטלים גם בבוקר הברכה הולכת גם על ביטול זה, וכבר נהגו שנשים אומרות את 'כל חמירא' הנאמר בשעת השריפה כפי שיבואר שם ולכן ראוי שגם ישמעו את הברכה על הביטול (למרות שבפועל יש כאן 'הפסק' בין ברכה זו הנאמרת בלילה עד לביטול שלמחרת בבוקר, אך מ"מ כיון שהברכה חלה על בעל הבית - היא טובה גם להם, ואכמ"ל).

⁷⁰ לשון כ"ק אדמו"ר בהגדה. ונראה הטעם להנהיגה זו, כי מצוות הביעור מדאורייתא היא בכזית חמץ, אך עשרת הפתיתים שנמצאו בבדיקה, כל אחד מהם עטוף בנייר בפני עצמו, ואם כן הם אינם מצטרפים לכזית. ועל כן שמים אותם בשקית עם כף ומוט הכף בולט החוצה, וכך יוצא שכל הפתיתים נמצאים בכלי אחד ו'הכלי מצרפן' לכזית אחת, ובשריפתם מקיימים מצוות ביעור מדאורייתא.

⁷¹ כך שמעתי מהמשב"ק הרב ש"ב גאנזבורג שכן היה נוהג כ"ק אדמו"ר ועיין 'בקודש פנימה' עמוד 24.

⁵⁵ סימן תלג ס"ח.

⁵⁶ סו"ס תלב.

⁵⁷ לשון רבנו בסידור

⁵⁸ הגדה ד"ה מנהג בית הרב.

⁵⁹ שו"ע"ר תלב ס"א,

⁶⁰ כן שמעתי מהמשב"ק הרב ש"ב גאנזבורג שיח' ועיין בספר 'בקודש פנימה' עמוד 24. ואמנם לפי הטעם המובא בשו"ע שמניחים פתיתים כדי שהבודק ימצא 'משהו' ולא יתירשל בבדיקה, או צריך אחר להניח הפתיתים כדי שהבודק יחפש היטב ולא ימצא מיד את מה שהניח בעצמו, מכל מקום בהגדה מביא הרבי שני טעמים נוספים להנחת הפתיתים ולפיהם באמת יכול גם הבודק עצמו להניח הפתיתים. ועצ"ע ששני טעמים אלו אינם מחייבים שדווקא הבודק יניח הפתיתים ואם כן יש לעיין בהנהגה זו שהרבי עשה הניח הפתיתים בעצמו דווקא.

⁶¹ שע"ת סימן תלב סק"ז.

⁶² לוח כולל-חב"ד. והטעם הוא כיוון שאז מקיימים בהם מצוות תשבתו ביעור חמץ מדאורייתא שהיא (מ)כזית כמבואר בתחילת סימן תלב עמוד. (ויש להעיר שאף שביעור חמץ בכזית אינה חובת הגוף שצריך שיהיה לו חמץ על מנת לבער, אלא רק אם יש לו חמץ בפועל או חל עליו חובת ומצוות ביעור (כמובא בסימן תלו ס"א), מכל מקום פשוט הדבר שכששורף כזית מקיים תשבתו).

⁶³ כדי לסמוך את הברכה למעשה הבדיקה וכלשון רבנו בסידור 'קודם שיתחיל לבדוק יברך' ומשמע שהנר דלוק ומיד בודק.

מכירת חמץ

אופן המכירה:

* מנהג העולם שמכירת חמץ היא רק דבר של 'בדיעבד' ו'בשעת הדחק' ולכן הם משתדלים שלא יהיה להם 'חמץ גמור' בפסח, ומוכרים רק את הכלים או דברים שאינם חמץ-גמור. אך לפי תקנת רבנו הזקן בשטר המכירה שלו, למכור את החמץ ב'ערב קבלן' - המכירה היא גמורה וחלוטה אפילו שבדעתו לקנות לאחר הפסח את החמץ בחזרה מהגוי, ולכן מוכרים גם חמץ גמור.⁸¹

* שטר ההתחייבות של הערב קבלן יש להשתדל לעשותו ביום יג דווקא.⁸²

* עושים 'קניין סודר' ובו ממנים את הרב לשליח למכור את החמץ לגוי. המזכים אנשים אחרים במכירת חמץ (ב'מבצעים')

⁸¹ במכירה רגילה, המכירה נעשית מיד על ידי תשלום הכסף. במכירת חמץ, מאחר ומדובר בסכום גדול שאין לגוי הקונה כסף לשלם מיד, הוא נשאר חייב ליהודי המוכר ומכירה כזו אינה טובה וחסר 'ממיכות דעת' של הקונה, ואין מועיל שהגוי נהיה בעל חוב של היהודי המוכר. ולכן מוכרים ב'ערב קבלן' היינו שהיהודי מוכר לגוי את החמץ וישראל אחר שאינו קשור לחמץ, מתחייב לשלם את עלות החמץ במקום הגוי (ואחר כך ילך ישראל זה וייקח מהגוי את מה ששילם למוכר במקומו). ובאופן זה, מרגע המכירה אין ליהודי המוכר שום דין ודברים עם הגוי הקונה אלא רק עם היהודי האחר שחייב לו את כסף שווי החמץ. וכך יוצא שמכירת החמץ והעברתו לרשות הגוי אינה תלויה בתשלום על הקניה כי החמץ שייך לגוי מרגע המכירה ואת התשלום משלם ישראל אחר וגם אם לא ישלם היהודי הערב - עדיין החמץ נשאר שייך לגוי הקונה. כמו כן צריך שהמוכר היהודי יקבל על עצמו שהגוי הקונה יכול לקחת החמץ הזה ולמכור אותו בשווי כפי שהוא שווה בעיר זו ואז המכירה היא גמורה, ואמנם יודע שאחר הפסח יחזיר לו הגוי את החמץ, מכל מקום הגוי עושה זאת לאחר הפסח מרצונו הגמור ובלי הכרח כיוון שהחמץ שייך לו לגמרי.

⁸² איסור החזקת החמץ והמכירה לגוי נעשית ביום יד לפני הצהריים, ומאחר ואין כותבים שעות בשטר לכן זמן ההתחייבות בכל שטר הוא בסוף יום החתימה עליו, ולפי זה כאשר חותם הערב קבלן ביום יד, אם כן זמן ההתחייבות שלו הוא בכניסת החג ממש, ונמצא שההתחייבות של הערב קבלן נעשית לאחר המכירה לגוי לפני הצהריים וכל שעות הצהריים עד כניסת החג, המכירה בנויה על ההתחייבות של הגוי הקונה אל היהודי ולא על ההתחייבות של הערב קבלן, ולכן יש להחתים הערב קבלן יום לפני כן וכך יוצא שכבר בשעת המכירה לגוי, היהודי מקבל את התחייבות הערב קבלן והמכירה היא גמורה.

(ועוד יש לעיין האם מועילה התחייבות הערב קבלן ליהודי בכניסת החג לאחר שהחתם כבר אסור בהנאה.) ויש להעיר שבשטר המכירה של רבנו, לא נזכר פרט זה, אך שם לא מדובר שמוכרים החמץ בערב פסח בשעה חמישית.

* אם אחרי הבדיקה הכניסו שוב חמץ לחדר הבדוק - צריך להיזהר שהחמץ לא יתפזר בחדר. ואם התפזר החמץ וברור לו שנחסר מהחמץ (ואפילו שיעור פחות מכזית⁷⁶) ואינו יודע היכן החמץ נעלם - עליו לבדוק שוב את החדר⁷⁷ ובלי ברכה.⁷⁸

אם הצניע את החמץ במקום שמור ואחר-כך ראה שלקחו משם חמץ ואינו יודע מי לקח - אינו צריך לחזור ולבדוק כי נלקח בוודאי על-ידי אדם גדול.⁷⁹

* במקרה שבדקו את החמץ וחיפשו היטב ולא מצאו את כל העשרה פתיתים, אפשר לסמוך על המכירה ועל הביטול.⁸⁰

שאינ מוכרים חמץ לגוי ואם כן החשש של מציאת חמץ בפסח הוא משום שיעבור על כל יראה, אך דברי רבנו בסידור הם לפי המנהג שמוכרים החמץ לגוי, ועל כן גם אם ימצא חמץ בתוך הפסח, אין זה שלו ואינו עובר על כך בבל יראה, ורק ישנו חשש שישכח ויבוא לאכלו, וכנגד חשש זה העדיף רבנו שהצנעה תהיה אחר הברכה. ולפי זה כתבנו בפנים שאם ודאי שלא יוכל לשמור את הילדים שיפזרו חמץ בבית בשעת הבדיקה - יאסוף את החמץ קודם הבדיקה כפי הנפסק בשולחן ערוך.

⁷⁶ כיוון שחובת הבדיקה מדרבנן היא בכל מקום שודאי הכניסו בו חמץ ואין משנה אם בכזית או פחות מזה. והנה, כל זה נאמר בחתיכה גדולה קצת, אך יש לדון אם ראה לו שהתפזרו פירורים קטנים ממש האם צריך לחפש אחריהם מחשש שיבוא לאכלם או שמא יסמוך על כך שאם יראה אותם אז יבערם:

סימן תמד ס"ט כתב שפירורים גדולים נותן לגוי ופירורים דקים זורק במקום דריסת רגלים, ובהגה תלג כתב שחובת הבדיקה בליל יד היא לפירורים גדולים קצת אך הקטנים המונחים במקום דריסת רגלים הם מתבערים מאליהם והוסיף שם אמנם אם רואה אותם לאחר שעה ששית - צריך לבערם. ונמצא מדבריו: א. ההבדל בין פירורים גדולים וקטנים הוא רק בקרקע במקום דריסת הרגלים שאז הפירורים הקטנים יכולים להתבער בדריסת הרגלים (ולכן עוסק שם ב'בית הצריך בבדיקה בקרקעיתו'), אך בחורים וסדקים ובוזיות צריך להוציא גם פירורים אלו הדקים כי הם לא יתבערו מאליהם ויש חשש 'שמא ישכח ויבוא לאכלם'. ב. גם בדריסת רגלים הוא כיוון שהם יתבערו מאליהם אך אם רואה אותם לאחר שעה ששית - יש בהם החשש שיבוא לאכלם וצריך לבערם. ובסימן תלד ס"ה כתב שהביטול לאחר הבדיקה נועד בשביל 'שמא ימצא גלוסקא יפה' שאינה מתבטלת מאליה אך הפירורים האחרים שאם היה מוצא אותם בבדיקה היה סורק אותם או שורפם - הם מתבטלים מאליהם, ומשמע גם כן שלמרות שהם פירורים קטנים בכל זאת הוא חייב לבדוק את החדר ולהוציא אותם כי גם בהם יש חשש שיבוא לאכלם.

⁷⁷ ע"פ תלד ס"ב וס"ה שאם ברור לו שנחסר הרי זה כמו שראה בעיניו את העכבר נוטל חמץ.

⁷⁸ סימן תמו ס"א.

⁷⁹ תלד ס"ד.

⁸⁰ בשעת סימן תלג סק"ג כתב לסמוך על הביטול ונראה שכאן יש להוסיף ולסמוך גם על המכירה לגוי וכפי שביארנו את דברי רבנו בסידור שהצנעת החמץ לכתחילה היא אחר הבדיקה כי סומכים על המכירה.

הכבדים. במרכז החדר יש לבדוק עם העיניים אם יש חמץ.⁷²

* צריך להזיז את הרהיטים שמזיזים במשך השנה (מיטות וכדומה). רהיטים כבדים (כגון מזנון) שאין מזיזים אותם במשך השנה - בודקים רק מתחתם ואין צורך להזיזם.⁷³

איסוף החמץ ושמירתו:

* לאחר הבדיקה קודם אמירת 'כל חמירא', יש לאסוף את כל החמץ (הנמצא בבית) המיועד לאכילה באותו הלילה או למחרת בבוקר ולהצניעו במקום המשתמר שלא יגעו בו ילדים ויפזרו אותו שוב בבית (וכן החמץ המיועד למכירה יש להכניס לארון לאחר הבדיקה)⁷⁴. ואם אינו יכול לשמור את הילדים שלא יפזרו החמץ עד לאחר הבדיקה - יאסוף את החמץ קודם הבדיקה 'והעולם אין נוהרין אלא להצניע החמץ שמוצאין בבדיקה, אבל שאר החמץ מוליכין אנה ואנה בתוך החדרים הבדוקים ואין נוהרין בו לשמרו שלא יתגרר ממנו מאומה ולא יפה הם עושים וצריך ללמדם ולהזהירם על זה'⁷⁵.

⁷² כמו במקום עם חלונות כמבואר בסימן תלג ס"ג ואילך. וכן משמע גם מסעיפים לח-לט אשר הנקיון מועיל לאמצע החדר והבדיקה היא לחורים וסדקים ומתחת למיטה ששם אין מועיל הנקיון אלא חייבים בבדיקה.

⁷³ ע"פ תלג ק"א טו.

⁷⁴ כן משמע לשון רבנו בסידור שכתב תחילה דין הברכה ואחר כך דין ההצנעה ורק בסוף הביא 'וגם צריך לבטל אחר הבדיקה' ומשמע שכן הוא סדר הדברים. ונראה הטעם להצנעה קודם 'כל חמירא' בגלל שמבטלים את החמץ 'דלא ידענא לי' ותחילה יש להפריד ולהוציא את החמץ שכן יודע ואו חל כל חמירא על מה שלא ידע (כשם 'שכל חמירא' בא רק לאחר הבדיקה כי רק אז יכול לומר 'דלא ידענא לי' כי מה שידע כבר הוציא בבדיקה).

⁷⁵ לשון רבנו תלד ס"ג. ויש לבאר: בשו"ע כותב רבנו להצניע קודם הבדיקה אך מלשונו בסידור משמע שהצנעה נעשית לאחר הבדיקה. וטעם השינוי נראה לבאר, אשר לפי השולחן ערוך, אין הקפדה להניח עשרה פתיתים ולבערם בשריפה, אלא בודקים חמץ ולאחר הבדיקה, כל החמץ הידוע לו - כולל החמץ הנמצא בבדיקה - אוכלים ממנו עד שעה חמישית 'המותר מבערו מן העולם' (לשון רבנו ריש סימן תלב), ונמצא מכך שהצנעת החמץ וסגירתו היא חלק מתהליך מצוות ביעור חמץ כי ההצנעה היא הריכוז של החמץ על מנת לבערו. והנה, לפני הבדיקה מברכים 'על ביעור חמץ' וברכה זו היא כל פרטי מצוות ביעור חמץ החל מהבדיקה ועד לשריפה, ומכיוון שהצנעת החמץ היא חלק ממצוות הביעור, אם כן ישנה עדיפות לאסוף את החמץ לאחר ברכת 'על ביעור חמץ' שהיא ברכה על כל מעשה הביעור, אך בגלל החשש שיגררו עכברים ותינוקות ויצטרכו לבדוק שוב, לכן פסק בשולחן ערוך שיאסוף החמץ קודם הברכה והבדיקה. וכל זה הוא בשולחן ערוך

וכדומה), ירימו עם המוכרים סודר (השייך למזכה) ובו ימנו את הרב להיות שליחם למכור את חמצו של בעל החמץ. קניין זה אינו מעכב את המכירה ומי שמכר את החמץ ושכח לעשות קניין, מכירתו טובה ואינו צריך לחזור שוב ולעשות קניין.

* אפשר למכור חמץ של אדם אחר, שלא בידיעתו, ובלבד שיידע על כך קודם סוף זמן ביעור חמץ.

* יש להשתדל לזכות כמה שיותר יהודים במכירת חמץ, גם כאלו שיתכן ויאכלו בפסח מחמץ זה.⁸³

* העובדים במקומות שאין מוכרים בהם את החמץ (כגון נשים העובדות בבתי ספר שאינם שומרי תומ"צ), עליהם למכור את החמץ שבמקום העבודה, כיוון שהם מורשים על חמץ זה.

* הנמצאים בארץ ויש להם חמץ בחו"ל, מוכרים חמץ זה לשבעה ימים (כי הולכים אחר חיוב בעל החמץ ולא אחר מקום הימצאות החמץ). וכן להיפך: מי שנמצא בחו"ל (או שנמצא בארץ וחוגג כאן שמונה ימים) צריך למכור חמצו לשמונה ימים.⁸⁴

מי שיש לו חמץ בחו"ל שהוא 'מורשה' עליו, כגון המחזיק משרד עם עובדים בחו"ל והוא נמצא בארץ והעובדים גרים בחו"ל - ימכור את החמץ של אותו משרד לשמונה ימים.⁸⁵

* בשטר המכירה צריך לפרט את כתובת המקום (עם החמץ) הנמכר. אין להסתפק במילים "בכל מקום שהוא" אלא צריך לפרט

⁸³ שלחן מנחם ח"ב עמוד רצב.

⁸⁴ ויש להעיר, שכל זה הוא לענין מכירת החמץ שלא יעבור ה'גרא-הבעלים על איסור 'תשבתו ו'בל יאה', אבל שם איסור חמץ על 'החפצא' חל על החמץ לפי המקום בו הוא נמצא, ולכן הגר בארץ ויש לו חמץ באמריקא, חמץ זה נחשב לאיסור רק לאחר שנכנס החג באמריקא. ונמצא שחובת תשבתו ואיסור הנאה הם שני דברים נפרדים ובעל החמץ הנמצא בארץ יש לו חובת תשבתו בזמן חצות של הארץ אף שהחמץ נמצא בחו"ל ולא חל עליו שם איסור. וראה בכל זה בשולחן מנחם עמוד רצד שמסתפק הרב, לאור ה'ג', האם יכול הגר בארץ למכור לגוי את חמצו שבחו"ל כאן בארץ ולא חצות יום יד, כיוון שהחמץ לא חל עליו שם 'איסור הנאה' כי הוא בחו"ל ושוב יכול למכור לגוי. ולפי ספק זה של הרבי יוצא דבר מעניין שישנה אפשרות לקיים מצוות תשבתו במכירת חמץ, כי מחד המכירה טובה כיוון שהחמץ שלו ואינה נחשבת לאיסורי הנאה, ומאידך המכירה נעשית אחר זמן חיוב 'תשבתו' ובמכירה זו הוא מוציא החמץ מרשותו.

⁸⁵ כיוון שהחמץ הנמצא במשרד אינו שייך לאיש פרטי (ומי שיש לו חמץ פרטי במשרד באמת צריך למכור בעצמו את החמץ שלו הפרטי הנמצא במשרד), אלא שייך למשרד וכל הנמצאים שם משתמשים ונהנים מחמץ זה והוא אחראי על כל הנמצא שם ולכן ימכור כפי המתאים לכל העובדים.

היכן מונח החמץ בבית או לכתוב "במקומות המסומנים", ולסמן בבית את המקומות הנמכרים. ומציינים בשטר-המכירה גם את מיקום כלי החמץ.⁸⁶

* מי שיש לו חמץ בדואר או ב'דיוטי פרי', צריך לציין זאת בשטר המכירה.

* יש לוודא שהחמץ המכור יהיה סגור היטב ולא בהישג יד, כדי שלא ישכחו בני הבית ויאכלו ממנו. וכדאי לסמן באופן ברור את המקומות הנמכרים.

* שואב-אבק ומטאטא חמץ שקשה לנקותם, צריך לסוגרם ולכוללם במכירה.

* זמן 'חלות' מכירת החמץ הוא לקראת סוף 'שעה חמישית' בבוקר, ועד אז צריך להכניס את כל החמץ לארונות.

* לאחר הפסח אפשר לקנות חמץ גם מחנויות שמכרו את החמץ במכירה רגילה ולא עם 'ערב קבלן' כשיטת רבנו הזקן⁸⁷, אך לכתחילה כדאי לקנות בחנות שנמכרה ב'ערב קבלן' או לקנות את החמץ לפני הפסח ואז לכלול אותה במכירה האישית.

הדברים הנמכרים⁸⁸:

⁸⁶ בשטר המכירה מזכירים את ה"כלים מחומצים שיש עליהם חמץ בעין" אך כלים נקיים שרק בלועים מחמץ אין מוכרים אותם, ומאחר ו'סתם כלים הם נקיים' נמצא שבדרך כלל כלי החמץ אינם נמכרים לגוי. וכלים אלו שהיה עליהם חמץ בעין ומיילא נמכרו לגוי - מנהגו הוא שאין טובלים אותם ונתבאר הדברים בלקו"ש ח"ח עמוד 364 ואילך.

⁸⁷ תמח"ס"ח.

⁸⁸ מדאורייתא עוברים איסור 'בל יראה' על חמץ כזית אך אפשר לבטל את החמץ ודי בכך, אך חכמים גזרו שצריך לחפש החמץ מצד שתי סיבות: א. שמה לא יבטל בלב שלם. ב. אפילו יבטל בלב שלם, שמה ימצא חתיכה בפסח ויאכל אותה. כמו כן גזרו חכמים שחיוב הביעור הוא גם ב'פחות מכית אטו כזית'. מוציאים מהבית את החמץ ומה שלא מצאו והוציאו - מבטלים באמירת 'כל חמירא'. והנה, כאשר מוכרים לגוי את החמץ, כותבים בשטר המכירה שמוכרים כל חמץ "הנמצא בכל מקום שהוא" (והוספה זו אינה בשטר המכירה של רבנו הזקן הנדפס בסוף השולחן ערוך, אלא נוספה אחר כך וכך כותבים היום בכל השטרות). ולפי זה יוצא שכל החמץ שייך לגוי, ואם כן יש לבאר על מה אומרים 'כל חמירא' ואיזה חמץ מבטלים והלאו כל החמץ שייך לגוי?

(ובפרט למנהג רבותינו נשיאנו שהיו מוכרים את החמץ לרב ביום יג לפני בדיקת חמץ ונמצא שכל החמץ שנמצא בבדיקה היה חמץ כזה שיש בו חשש 'שמה יבוא לאכלו' אך החמץ שלא נמצא בבדיקה, אי אפשר לבטלו כי זה לא שלהם)?

והביאור הוא שבשטר המכירה מפורטים שני סוגי חמץ: א. 'חמץ שיש לו מקח' היינו חמץ שיש לו שווי ידוע כמה הוא שווה וכגון סוכריה עטופה שיש לה מחיר קבוע וידוע בשוק והיא דבר הנמכר בשוק. ואין משנה כלל אם יש בה כזית חמץ או לא. ב. 'חמץ שאין לו מקח' והיינו חמץ שאין לו שווי ידוע בשוק וכגון

רבע פיתה או כמה חתיכות פסטה שאין דרך למכור כך בשוק ומיילא חתיכות אלו אין להם שווי אמיתי. ונמצא ש'חמץ שאין לו מקח' הוא אף בחמץ שיש בו כזית כי גם בשיעור זה ייתכן שאין לו שווי.

והנה, בשטר המכירה כתוב שמוכרים 'חמץ שיש לו מקח' ובהמשך לזה כתוב "ובכלל סך הכול העולה מכל החמץ הנ"ל נכללו גם כן במכירה זו חתיכות חמץ... ואין עליהם מקח כלל ואין עליהם שום קונה", ומשמע שחמץ זה אינו יכול להימכר לגוי בפני עצמו כי הרי זה חמץ שאין לו קונה, אלא הוא רק נכלל "גם כן" במכירה אגב החמץ שיש לו מקח. והנה, כותב רבנו בהלכות מכירת חמץ "כי חמץ הנמכר אינו בכלל ביטול והפקר מאחר שדעתו לחזור ולזכות בו אחר הפסח" ונראה לומר שכוונתו לחמץ שיש לו מקח בלבד שהוא אינו נמכר לגוי כי יש לזה שווי ורוצה לזכות בו ולקנותו מהגוי אחר הפסח, אך חמץ שאין לו מקח אף שהוא כלול במכירה מכל מקום אפשר לבטלו כי אין לזה שווי ואין דעתו לזכות בוה אחר הפסח ולקנותו בחזרה מהגוי.

ולפי זה יש לבאר שהמכירה נעשית בחמץ שיש לו מקח ואילו הביטול הוא על פירוי החמץ שאין להם מקח שאף שהם מונחים בארון המכור וכלולים במכירה, מכל מקום אין המכירה מעכבת את הביטול כי אין דעתו לזכות בהם אחר הפסח. אך אם כן למה צריך למוכרם בכלל ולא די בביטולם? ועל זה יש להשיב שחכמים תקנו להוציא כל חמץ מהבית ורק חמץ של גוי מותר להשאיר בבית אם עושה להם מחיצה, ונמצא שאם לא היינו מוכרים חמץ זה - היינו צריכים למיין את החמץ ולהוציא מהבית את פירוי החמץ שאין לו מקח ולהשאיר רק את החמץ שיש לו מקח, ועכשיו שכוללים אותם במכירה, הרי יוצא ש'שם גוי עליהם' אגב החמץ שיש לו מקח ויכול למכור הכול אם מניחם במחיצה סגורה.

[ויש להוסיף, אשר ישנם אנשים שמוכרים את החמץ לגוי אך יודעים בוודאות שאין להם בבית חמץ שיש לו מקח אלא רק (חוששים שמא) יש להם בבית חמץ שאין לו מקח, ולמרות שבשטר המכירה משמע שהמכירה על פירוורם אלו חלה רק אם מצרפים אותם ל'חמץ שיש לו מקח' וכאן הם מוכרים פירוורם בלבד, בכל זאת המכירה חלה גם עליהם כיוון שבימינו מצטרפים הרבה אנשים יחד למכירה, ואם כן גם אדם בודד יכול למכור 'חמץ שאין לו מקח' ונמכר יחד עם ה'חמץ שיש לו מקח' של שאר האנשים.]

ונפק"מ גדולה למעשה ישנה במקרה שמוצא חמץ בתוך הפסח שאם מצא חמץ שיש לו מקח - מכניסו לארון כי חמץ זה שייך לגוי, אך אם מצא חמץ שאין לו מקח - צריך לשרוף אותו כי חמץ זה חל עליו הביטול ועליו נאמר דין שריפת חמץ בתוך הפסח. (וכמוכן שהכנסת החמץ לארון היא רק בחול המועד אך ביו"ט עצמו החמץ הוא מוקצה שלא חזי למידי' ואין לגעת בו אלא לכפות כלי בלבד עד מוצאי החג כמבואר בסימן תמו"ה).

ולפי זה מיושבת קושיית האחרונים כיצד ניתן לבער את העשרה פתיתים ולומר עליהם 'כל חמירא' והלאו גם הם בכלל החמץ הנמכר לגוי (וזמן המכירה הוא עוד לפני זמן הביעור)? ולביאורו מובן שעשרה פתיתים אלו נחשבים כחמץ שאין לו מקח שעליהם חל הביטול ואתם שורפים. כל זאת הוא לענין מכירת חמץ, אך חיוב בדיקת חמץ הוא גם במקרה שברור שאין באותו מקום חמץ בכזית (או 'חמץ שיש לו מקח' ואפילו הוא פחות מכזית), כי כל חמץ חייב בביעור 'שמה ישכח ויבוא לאכלו' וזה שייך גם בחמץ שאין לו מקח.

נגישים מאוד ובהישג יד אפשר להוציא משם חמץ.

* כאשר משתמשים בשיש בצד אחד של המטבח ובצד השני אין משתמשים - ניתן להשאיר חמץ תחת הארונות בצד שאין משתמשים אף שכל הארונות מחוברים זה לזה.

* תנור חמץ המונח בארונות המטבח - ניתן להשתמש בארון ואין צריך להכשיר את התנור, אך את התנור יעטוף ויסגור היטב שלא יבוא להשתמש בו בפסח וצריך לציין את התנור בשטר מכירת החמץ.⁹⁴

* אפשר למכור חמץ שבחדר שלם ואין צריך לבדוק חדר זה, אך אין להשתמש בחדר זה בפסח. ויש להוציא מהחדר לפני הפסח כל מה שיתכן ויצטרפו להשתמש בו בפסח. אם נזכר בתוך הפסח שצריך להוציא דבר מהחדר - יכנס ויוציא ולא ישתהה בחדר.⁹⁵

* לכתחילה, כדאי לא להשאיר 'חמץ גמור' בארונות שבהם רגילים לשים את החמץ בכל השנה, וכמו בארונות המטבח התחתונים והעליונים, אפילו אלו שאינם מחוברים לשיש ואין בהם בעיה הנ"ל. זאת מכיוון שבקלות אפשר לשכוח ולהוציא מתוכם, אלא אם-כן קושר או נועל אותם היטב. אך כלי חמץ (ודברים שאינם חמץ כנ"ל) - אפשר להשאיר הן בארונות העליונים והן בארונות התחתונים ולסמן היטב.

* יש להניח את כלי החמץ בארונות סגורים היטב ולציין באופן בולט על הארונות שהם מכורים, כדי שלא ישכח ויקח בפסח כלים אלו.⁹⁶

* משחות, טיפות ותרופות שאינם כשרים לפסח, יכול להניחם גם בארון הפסח, וכמו כן במקרה שתורפות אלו חייבות להיות בקירור - מותר להניחם במקרר יחד עם

ואינם כשרים לפסח (כבשר ודגים) ובתנאי שהם סגורים היטב ומסומנים.⁹³

* שיש משתמשים בו בפסח והוא מחובר לארונות שמתחתיו, אין להשאיר 'חמץ גמור' בכל הארונות מתחתיו, המחברים אל השיש, וכן בארונות העליונים, אם הם מחוברים לשיש, אין להשאיר שם 'חמץ גמור'. ארונות עליונים המחברים לקיר המטבח - אין בעיה להשאיר שם חמץ אך מומלץ למצוא מקום אחר כי ארונות אלו

⁹³ הסברת הדברים מדוע אין להשאיר חמץ גמור במקום משתמשים בו בפסח:

א. אסור לאדם להשהות בביתו במקום גלוי חמץ גמור אפילו של גוי שמא ישכח ויבוא לאכלו ולכן נפסק להלכה (תמ"ג-ה) שהדרך היחידה להחזיק ברשותו חמץ גמור של גוי הוא על ידי שמניחו בוית מיוחדת ועושה לחמץ מחיצה מדבר קבוע וחוק שאף אחד לא יוכל לגשת לחמץ על מנת שהחמץ יהא סגור במקום מיוחד בלי גישה אליו (ולכן אין לעשות מחיצה מסדן שאפשר בקלות לגשת לחמץ). כל זה הוא בחמץ גמור. כמו כן נפסק להלכה (תמו"כ"ד) שישנם דברים שאסור ליהודי השתמש בהם בפסח אך מותר לו להשאירם בביתו ובלי למכרם לגוי והדרך להשאיר בבית דברים אלו הוא על ידי סגירה בחדר סגור או להניחם בחדר משתמשים בו ולעשות להם מחיצה חזקה סביב החמץ שלא תהיה גישה קלה אל החמץ. ומשמע מכל זה שא"א להשאיר החמץ סגור בשקית במקום משתמשים בו במשך הפסח.

וכן הדבר בעניינינו שכאשר מוכרים חמץ ומשאירים אותו בבית - יש להניח בארון סגור במקום מיוחד ולא בארון בו משתמשים גם בפסח כי אז הנגישות לחמץ גבוהה וקרובה וחוששים שמא ישכח לאוכלו. ומטעם זה אין משאירים שקית חמץ בפריזר או בפריג'דר משתמשים בו בפסח כי הנגישות לחמץ גבוהה.

ב. מעיקר הדין, מכירה גמורה פירושה שמניחים את החמץ בחדר סגור נעול על מפתח ומוסרים לגוי את המפתח של החדר וכך יודע הגוי שהחמץ שמור לו וסגור היטב ועל דעת כן קונה אותו. אולם היום אין נוהגים שכל אחד סוגר בביתו חדר ומוסר מפתח (אלא רק הרב המוכר את החמץ עושה כך בעצמו או דואג שמישהו מהמשתתפים במכירה יביא מפתח של מקום סגור כחנות), אך ודאי הדבר שסיבת סגירת החדר נשארה וכל אחד צריך לדאוג שהחמץ יהיה סגור במקום מיוחד בפני עצמו כיוון שרק על ידי כך יש סמיכות דעת של הגוי הקונה את החמץ שידע שהחמץ יישמר לו במקום סגור ולא ילקח בטעות בתוך הפסח.

ג. אחד מדרכי הקניין של מכירת חמץ לגוי הוא בקניין 'שכירות', שמשכירים לגוי את המקום שהחמץ מונח עליו, ונמצא שמקום זה שמונה בו החמץ הוא מושכר לגוי לימי הפסח והוא שלו. ומאחר ואין מתנים עם הגוי ומבקשים ממנו רשות להשתמש במקום זה, לכן אין להשתמש באותו קרקע השייכת לגוי. כל זה הוא כאשר רוצים להשתמש בפסח באותו מקום שדבר זה הוא בעייתו כי הקרקע של הגוי, אך ניתן להשאיר באותם ארונות כלי חמץ ושאר דברים שאין משתמשים בהם לפסח יחד עם חמץ גמור כי הכלים נמכרים רק אם יש עליהם 'חמץ בעין' ובדרך כלל הכלים נקיים..

* אוכל שאינו כשר לפסח אך אינו חמץ ואין בו תערובת חמץ (כבשר ודגים שאינם של פסח, יין ושמן, קופסאות שימורים) - יש לסגור במקום מיוחד, שלא יבוא לאכול ממנו, ואין צריך לכוללם בשטר המכירה.⁸⁹ אך דברים שיש בהם בוודאי תערובת חמץ (כגון גפילטע פיש ופיצוחים שיש בהם קמח) וכן תרופות שדרך אנשים בריאים לאכלם כויטמינים ותרופות טבעוניות, אם יש בהן חשש חמץ - צריך לכוללם בשטר המכירה.

* קטניות ותבלינים העשויים מקטניות, דייסות תינוקות העשויים מקטניות וכן כל הדברים הדומים לקטניות שנהגו לא לאוכלם - יש לסגורם במקום מיוחד ואין צריך לכוללם במכירת חמץ.⁹⁰

* חומרי-ניקוי ובשמים ותכשירים שאין משתמשים בהם בפסח - יש לסגור בארון מיוחד, ואין צריך לציין ארון זה בשטר מכירה.⁹¹

* אין משתמשים בפסח בציפורן ל'בורא מיני בשמים' בהבדלה, אך אין צריך לכלול זאת במכירת חמץ.⁹²

המקום הנמכר:

* כאשר מוכרים 'חמץ גמור', יש להניחו במקום בפני עצמו, המיועד אך ורק לחמץ ואין משתמשים במקום זה בפסח. ולכן, כאשר מוכרים 'חמץ גמור' המונח בחלק מהארון, אין להשתמש בשאר חלקי אותו ארון. לעומת זאת, כלי חמץ נקיים או דברים שאינם 'חמץ גמור' ורק שאינם כשרים לפסח - אפשר להשתמש בשאר חלקי הארון שבו הם מונחים.

* כמו כן, אין להניח 'חמץ גמור' במדף במקרר או במקפיא, ולהשתמש בפסח בשאר חלקי המקרר או המקפיא. וכן אי-אפשר להניח 'חמץ גמור' בכל הפריזר ולהשתמש בפסח במקרר שמתחתיו. אך אפשר להשאיר שם דברים שאינם חמץ

⁸⁹ ובאוצר מנהגי חב"ד עמוד סג הביא ש"ק אדמו"ר הרשב"ב מבר מרקחת צנון, וייתכן שעשו אותה עם חמץ וזה אינו בטל בתערובת אפילו באלף כיוון שכן דרך עשייתו כנפסק בסימן תמב ס"ו.

⁹⁰ סימן תנג ס"ה, וראה גם סימן תסז סכ"ב-ג.

⁹¹ תמב סכ"ב.

⁹² שוע"ר תסז סכ"א כתב שאין משתמשים בצפורן בפסח, ודין סגירה במקום מיוחד כתב רק על טבק וכרכום. ולהעיר, שמכך שכתב שטבק וכרכום צריך לסגור במקום מיוחד, משמע שאין צריך לכוללו במכירה.

⁹⁴ השימוש בארון מותר אף שאין מכשיר את התנור כי התנור הוא דבר נוסף על הארון ונמצא בתוכו והוא משתמש בפסח בארון ולא בתנור, ומן הדין היה צריך להצניע את התנור במקום סגור שאין הולכים בו בפסח (כנפסק בתחילת סימן תנא) אך כאן שהתנור הוא דבר כבד די לסגור אותו ולעטפו היטב, וכן צריך להזכירו בשטר מכירת חמץ כפי שמזכירים כל 'כלים מחומצים שיש עליהם חמץ בעין'. אמנם באמת אם משתמש בתנור עצמו ואפילו רק להניח דברים על גבו - בזה כתבנו בדיני הכשרת הכלים, שצריך להכשיר התנור כדי שלא ישכח ויבוא להשתמש בפסח בתוכו. ⁹⁵ כיוון שהחדר אינו בדוק וייתכן שיש שם חמץ ויראהו ויבוא לאכלו, וחשש זה ישנו גם בחמץ של גוי. ⁹⁶ תנא ס"א "ויצניעם במקום צנוע שאינו רגיל לילך לשם כל ימי הפסח...וטוב לסגורם בחדר מיוחד ולהצניע המפתח שלא ילך לשם כל ימי הפסח".

דברי הפסח. וכן הדין וכן גם בתרופות שיש להם ציפוי מותק.⁹⁷

כדורי מציצה, ויטמינים, ברזל ותרופות הומיאופתיות, בדרך כלל הם מורכבים מחמץ וצריך למכרם במכירת חמץ ואין להניחם במקרר אחד עם דברי הפסח.⁹⁸

שימוש בתרכובת חמץ

תרופות וצורכי רפואה⁹⁹:

⁹⁷ כי המתקנות היא יחד עם התרופה ואין בזה חשש שיבוא לאכלו בגלל המתקנות שבתרופה. ⁹⁸ תרופות רגילות הם מאכל חולים ומותר לקיימם בבית ומשמע מכך שאין חשש שמא יבוא לאכלו (סימן תמב ס"ב), ולכן אין מוכרים אותם בחמץ ואפשר להשאירם עם דברי הפסח ובתנאי שהיו סגורים היטב. שאר התרופות הטבעיות הם מאכל בריאים ואסור לקיימם וצריך למכרם וממילא יש לסגורם במקום נפרד וכדלעיל.

⁹⁹ כלל ישנו בהלכות פסח: חמץ שהתערב באוכל קודם להכנתו הוא בטל בשישים אם אין טעמו נרגש בתערובת, אבל אם כך הדרך לעשות את אותו האוכל על ידי עירוב חמץ בו - אין החמץ מתבטל אפילו באלף. ולכן 'מוריים' (שומן דגים) שדרך עשייתו על ידי ששישים בו חמץ אינו בטל אף באלף ואסור לקיימו בפסח מדרבנן ועובר עליו ב'ב' יראה ובל ימצא' מדרבנן ואם לא יעירו לפני פסח - אסור בהנאה אחר הפסח כמו כל פחות מכזית חמץ שגורו בו חכמים (תמב ס"ו). וכל זאת כי המוריים הוא דבר הראוי לאכלו.

ובמקרה שמערב חמץ טוב הראוי לאכילה בדבר אחר בכונה כי כן דרך עשיית אותו הדבר על ידי עירוב חמץ בתוכו, אך מדובר בתערובת של דבר אוכל שאינו ראוי לאכילה לכל אדם וכגון מאכל חולים שהוא אינו ראוי לכל אדם אך הוא דבר מאכל, כותב רבנו (תמב ס"ב) שאף שהכניסו בו חמץ הראוי לאכילה קודם הפסח אפילו בכמות של כזית בכדי אכילת פרס, מותר לקיימו בפסח (ואין צריך לבערו או למכרו לגוי) כי "נפסדה צורת החמץ שבתוכו ואין עליו תורת חמץ כלל", אך לאוכלו אסור כי החמץ שבו לא התבטל בתערובת כיון שכן דרך עשייתו על ידי תערובת חמץ. ומוסיף רבנו שם בקו"א יא שכל מאכלי החולים שמעורב בהם חמץ דינם שמתור לקיימם ואסור לאכלם.

אפשרות נוספת ישנה באוכל שאינו ראוי לאכילה כי התעפש (קודם זמן הביעור) ודינו שאין צריך לבערו מהעולם כי אינו נחשב חמץ, אך מדרבנן אסור לאוכלו כי ברגע שאוכל אותו הרי הוא מחשיב אותו לאוכל ונחשב שאוכל חמץ.

ונמצא מכך שכאשר מערבים חמץ טוב בדבר שאינו ראוי לאכילה ועל ידי תערובת זו נפסל החמץ מאכילה - בזה אוסרים מדין 'דרך עשייתו' וכל התערובת נאסרת באכילה אפילו שיש ששים נגד החמץ, אך כאשר החמץ מלכתחילה אינו ראוי לאכילה - בזה אוסרים אותו מדין אחשבי' ואם הוא בתערובת מותר לאכלו אם אין מתכוין לאכול החמץ.

כל המקרים הללו הם בדברי אוכל שאינם ראויים לאכילה ולכן מותר לקיימם בפסח ורק אסור לאכול מהם, אך ישנה אפשרות של תערובת חמץ טוב בדבר שמלכתחילה אינו נחשב לאוכל כגון הכנסת שיכר

* משחות ונרות, משאפים וטיפות (עיניים, אוזניים ואף), חומרי אינהלציה ומי מלח - אינם צריכים הכשר ומותר להשתמש בהם בפסח.¹⁰⁰

* תרופות דרך הפה, שאינן מופיעות ברשימת התרופות האסורות לפסח, יש

בדיו, ובוזה נפסק להלכה שאם עירבו את השיכר בדיו קודם הפסח - מותר לקיימו וליהנות ממנו ולכתוב בדיו זה במועד. וכותב רבנו (תמב ס"ד) "ואף אם ישכח ויתן קולמוסו לתוך פיו אין בכך כלום כיון שאין מתכוין לאכלו", ומשמע מלשון זה שאף שהשיכר היה ראוי לאכילה קודם התערובת, מכל מקום עכשיו הוא בטל בדיו, ואין אוסרים אותו מדין 'דרך עשייתו' אלא רק מדין 'אחשבי' לשיכר הנמצא בדיו, ולכן כל זמן שאינו מתכוין לאכלו - אין בזה איסור אף אם יכניס הדיו לפה (וא"א לומר שכוונת רבנו היא שבאמת אסור להכניס הדיו לפה כי הדיו נאסר מדין 'דרך עשייתו' בחמץ, כי אז לא מובן לשון רבנו "אין בכך כלום כיון שאין מתכוין" ומה בכך שאין מתכוין והלוא הדיו עצמו אסור כי דרך עשייתו בחמץ? ולכן צריך לומר שהבעיה היא רק כאשר מתכוין לאכול השיכר מדין אחשבי).

ונמצא מכל זה, שכאשר מכניס דבר אכילה על ידי חמץ, הדבר נאסר באכילה מדין 'דרך עשייתו', אך כאשר התערובת היא אינה אוכל כלל - שם אוסרים רק כאשר אחשבי' לחמץ ואף שהחמץ קודם התערובת היה ראוי לאכילה. וכל זה מעיקר הדין, אך כבר נהגו להזהר בכל חמץ ולא להכניס לפה שום דבר שיש בו חשש חמץ, אף בה שאינו ראוי לאכילה.

והנה, ישנם פוסקים הסוברים (על בסיס הט"ז יו"ד קיז סק"ד) ש'סיכה כשתיה' היינו שכל מה שאסור באכילה אסור גם בסיכה של הנאה (אך סיכה שאינה של הנאה כמשתה כדומה היא מותרת - מהנה אפרים הלכות מאכלות אסורות דף כב). ולפי זה גם סוברים, שכשם שתערובת של אוכל שאינה ראוי לאכילה ודרך עשייתו הוא בחמץ אסור לאוכלו כי אין החמץ בטל (כמאכל חולים), כן הדבר גם בסיכה של הנאה שאין לסוך בדברים שדרך עשייתם הוא עם חמץ. וכמו כן גם יסברו שחמץ שאינו ראוי לאכילה שהתערב בתערובת שאינה מיועדת לאכילה או עושה לסיכה של הנאה, אם נהנה מהחמץ הנמצא בה - הרי זה אחשבי' ואסור ליהנות מדבר זה.

וכתב רבנו הזקן (תמב ס"ד) ש"כל דבר שמותר לקיימו מותר ליהנות ממנו בפסח בכל מיני הנאות", וכונתו היא ליהנות מכל הדברים שאין צריך לבערם כמאכל של חולים ואף דיו שיש בו שיכר, ויש לדון בדבריו האם הכוונה להיתר גם הנאת סיכה או רק לשאר הנאות ואילו הנאת סיכה היא כשתיה. ולמעשה נוהגים להחמיר אם הדבר מצוי.

לאור הבדלים אלו נבאר את הדינים השונים בתרופות, מוצרי קוסמטיקה ונקניק והדומה להם.

¹⁰⁰ כי החמץ שבהם נפסד ומותר לקיימם וליהנות ממנה (סימן תמב ס"ד), וכמוכר גם שבמשחה של רפואה לא שייך דרך הנאה וסיכה. ויתירה מכך כתב רבנו (סימן תסו ס"ד) שאפילו חמץ גמור של גוי מותר להתרפאות ממנו כשהוא בעץ "כיוון שהוא שלא כדרך הנאותו אין בו איסור אלא מדברי סופרים ובמקום רפואה לא גזרו חכמים.

לבקש מהרופא תרופה חילופית הכשרה לפסח.¹⁰¹ במקרה ואין - לשאול את הרב.

* תרופות של סכנת נפשות כתרופות ללב, מוח וסוכרת שאין להן הכשר - אפשר לקחתן בתוך הפסח.¹⁰² תרופות אלו אפשר להניחם גם בארון הפסח, ובמקרה שתרופות אלו חייבות להיות בקירור - מותר להניחם במקרר יחד עם דברי הפסח.¹⁰³

* כדורי מציצה, ויטמינים, ברזל ותרופות הומיאופתיות וכן סירופים למעיים, בדרך כלל הם מורכבים מחמץ. במקרים דחופים שצריכים לקחת ויטמינים לתינוקות או ברזל לנשים הרות או מניקות - יש לשאול רב.

* מי שלוקח בחג תרופה שאינה כשרה לפסח ויש בה מתקנות, צריך לעטוף את התרופה בנייר, כיוון שהמתקנות בדרך כלל עשויה מחמץ וצריך להימנע מטעימת החמץ.¹⁰⁴

* חולה שאין בו סכנה, אם מוכרח, יכול לקחת גם תרופה שאינה כשרה לפסח.¹⁰⁵

* תרופות שהן 'חמץ ודאי', גם גדול יכול לתת אותן בידי לגדול אחר הזקוק לאותה תרופה.¹⁰⁶

* קטן או חולה החייבים לאכול חמץ, עליהם לקחת את החמץ בעצמם ואין לאחרים לגעת בחמץ ולהגישו להם. אם הקטן או החולה אינם יכולים לקחת בעצמם את החמץ - ישתמשו בילד קטן אחר שיגיש להם את החמץ.¹⁰⁷ ואם אי-אפשר לעשות זאת על-ידי קטן אחר (כגון בתינוק שחייבים שהגדול יאכיל אותו), מובן שהגדול יכול לתת לו בעצמו את החמץ.

כמו כן, צריך לסגור חמץ זה בארון מיוחד ולא יחד עם שאר דברי החמץ, ובכל פעם להוציא מהארון בדיוק את מה שצריך לאכול ולא יותר.

¹⁰¹ וכל תרופה העשויה מתרכובת חמץ, אסורה כי כן דרך עשייתו (תמב ס"ב).

¹⁰² שהרי יש כאן סכנת נפשות ומותר אפילו בחמץ גמור (תסו ס"ה) ובוודאי שבו לא גזרו חכמים (תסו ס"ד לעניין חמץ גמור של גוי), וכאן האיסור של תרופה 'דרך עשייתו' הוא רק מדרבנן.

¹⁰³ כיוון שמאכל חולים מותר לקיימו בבית ומשמע מכך שאין חשש שמא יבוא לאכלו - סימן תמב ס"ב.

¹⁰⁴ כי כאשר מרגיש את המתקנות שנועדה להמתיק את מרירות התרופה, יש בזה 'אחשבי' לחמץ המעורב בה.

¹⁰⁵ על פי תסו ס"ד-ה.

¹⁰⁶ כנ"ל שמאכל חולים מותר לקיימו בבית בפסח ואין צריך למכרו או לסגור אותו באיזה מקום ומשמע שאין בו חשש שמא יבוא לאכול.

¹⁰⁷ תנ ס"ה.

כמו כן, להכנת מים חמים עבור הדייסה, עדיף לייחד קומקום אחר מזה שבו משתמשים להרתחת מים בפסח. כשאי- אפשר - יש להקפיד לא לשפוך את המים החמים מהקומקום לתוך הבקבוק (אפילו אם הבקבוק נקי), אלא לקחת מים בכוס חד- פעמית ומהכוס לשפוך לבקבוק וכל פעם יש להחליף כוס.

* במקום הצורך אפשר להקל ולאכול קטניות הכשורות לפסח עד הערב¹¹⁴.

* יש להעדיף אכילת מצה שרויה על אכילת מצת מכונה, אף לילדים. ובמקרה שישנה התלבטות בין אכילת שרויה לאכילת קטניות, עדיף לתת לילדים קטניות¹¹⁵.

* מי שיש לו גוי העובד בביתו ומסייע לו ויש לגוי חדר מיוחד בבית ורוצה הגוי לאכול חמץ בתוך הפסח, צריך הגוי לאכול את החמץ בחדר המיוחד לו בלבד ולבשל את החמץ בכלים שלו ובגו שלו ואין לתת לו לאכול את החמץ מחוץ לחדר זה. במקרה שייתכן שהגוי יבקש ממנו כסף בתוך החג בשביל לקנות לעצמו חמץ, עדיף שייתן לו בערב החג סכום כסף המספיק לקניית חמץ לכל החג¹¹⁶.

ביעור חמץ

סיום אכילת החמץ ופינויו:

* ראוי לסיים את אכילת החמץ שלושת רבעי שעה לפני סוף הזמן המופיע בלוח¹¹⁷.

* יש לצחצח שיניים בסיום אכילת החמץ, לפני שעה זו.

* העוזבים את הבית לכל הפסח ובדקו בו רק חדר אחד, צריכים לעזוב הבית לפני סוף שעה חמישית ולקחת איתם כל מה

הם כשרים-לפסח. לכן, שמפו, סבונים ושמנים למיניהם וכל הקרמים, דאודורנט (כל הסוגים) עם ריח וכן ממחטות לחות עם ריח - צריכים הכשר לפסח.

דאודורנטים וממחטות לחות בלי ריח, חומרי ניקוי לרצפה ואבקות כביסה ותכשיר נגד יתושים, סבון לייבוש פנים - לא צריכים הכשר לפסח.

* קרם-לחות ששמים להרגעת עור מגורה, רצוי לקחת עם הכשר לפסח, אך אם מוכרחים להשתמש בו ואין עם הכשר - אפשר לקחת בלי הכשר (מכיוון שהוא מיועד לרפואה ולא להנאה), אך יש להיזהר לשטוף את הידיים אחר-כך כדי שלא יבוא במגע עם הפה.

* בושם, צריך הכשר לפסח¹¹¹.

צרכי תינוקות ומבוגרים:

* צריך לקנות מוצצים ובקבוקים חדשים. בשעת הדחק, אם התינוק לא מתרגל למוצץ החדש, יש להגעיל את המוצץ הישן על-ידי עירווי מכלי ראשון או להכניס את המוצץ לשים מים חמים בכל שני ולהכניס לשם את המוצץ¹¹². ויש לעשות זאת לפני החג. אם לא עשו זאת בערב החג והתינוק לא מתרגל לחדש - יש לשאול רב.

* דייסה הכשורה לפסח ועשויה מקטניות מתירים רק לקטנים הרגילים לאכול זאת באופן קבוע (ואין צריך להתעקש עם הילד ולא לתת לו), אך אין לתת לילדים ממתקים העשויים מקטניות או הדומה לקטניות כבמבה וכדומה.

* יש לייחד מקום וכלים מיוחדים שבהם יכינו את הדייסה, וכן כיור וכלים מיוחדים שבהם ינקו את הבקבוקים¹¹³.

¹¹¹ כיוון שדרך עשייתו בחמץ והחמץ גורם לו לנדרף ולכן אינו בטל בתערובת, אך אין צריך למכרו לחמץ כמו דיו שיש בו שיכר שמותר לקיימו. (ועצ"ע מפני מה נאסר והלאו כתב רבנו (תמב סכ"ד) שמותר ליהנות מכל דבר שמותר לקיימו, ובבוש אין סיכה של הנאה אלא רק סתם הנאה).

¹¹² כי כלים שבלעו מכלי שני, גם נגעלים בכ"ש (תנא סל"ב) וחום התינוק אינו יותר מכ"ש.

¹¹³ כיוון שהקטניות אינן נאכלות ויש לאסור גם פליטתן מבליעת הכלי, וכן פסק מהר"ם שיק אר"ח סוס"י רמ"א לייחד כלים. ויש לדייק כן מלשון רבנו (סימן תנ"ה) שכתב שקטניות אסורות "אם נפלו עליהם מים בענין שכיזא בזה בה' מיני דגן אסור מעיקר הדין", וא"כ כשם שבחמץ מחמירים בפליטת הכלים כי זה נכנס לאוכל, ה"ה בקטניות שמחמירים בפליטת הכלים. וכל זה הוא לכתחילה, אך בדיעבד כמובן שפליטת הקטניות אינה אסורת וכפי שכתב שם רבנו שאף שמן קטניות שנשפך לתבשיל הוא בטל ברוב התבשיל "כיוון שמנהג איסור זה אינו אלא

* תערובת אוכל לבעלי-חיים (דגים, וכיוצ"ב) המורכבת מחמץ, אין להשתמש בה בפסח וצריך לצרף אותה למכירת חמץ, ולתת לבעלי-החיים אוכל שאין בו חשש חמץ.

* מי שאין לו אוכל כשר לפסח (וכן וטרינר שיש לו חיות במרפאה וחייב להאכילן חמץ בפסח), מוכרים את בעלי-החיים יחד עם האוכל שלהם לגוי (ודבר זה מפורט כבר בשטר ההרשאה שחותמים עליו אצל הרב), ויש להעמיד את בעלי-החיים בפניה מיוחדת בבית מכיוון שהם אוכלים חמץ, ויניח את האוכל שלהם במקום סגור המכור לגוי, וייתן להם בכל פעם כמה שצריכים¹⁰⁸.

מוצרי קוסמטיקה וניקיון:

* מוצרים הבאים במגע עם הפה, יש להקפיד שיהיו כשרים-לפסח¹⁰⁹. לכן, אודם ותוחם לשפתיים, מברשת ומשחת-שיניים ומי-פה, לק לידים (הבא במגע עם האוכל) - צריכים הכשר לפסח. שאר דברי איפור (כולל מייק-אפ) וכן מסירי איפור שאינם נכנסים לפה - אינם צריכים הכשר לפסח.

* מוצרים הבאים במגע עם האוכל, צריכים להיות כשרים לפסח. לכן, סבון-כלים וכן תבניות ומפיות וכלים חד-פעמיים מנייר, צריכים הכשר לפסח, מכיוון שייתכן ויש בהם תרכובת של 'חשש חמץ'. כלים חד-פעמיים מפלסטיק אינם צריכים הכשר לפסח, כי אין בהם תרכובת של חמץ.

* כמו כן, משתדלים שכל המוצרים המיועדים להנאה על-ידי סיכה¹¹⁰, יהיו אף

¹⁰⁸ אוכל זה לבעלי חיים ישנם כאלו המורכבים בעיקר מחמת ואם כן ודאי צריך למכרם לגוי, (ואלו שרק יש בהם חמץ בתערובת, הרי כבר נתבאר בסימן תמב ס"ז שכל מקום שדרך להכין את האוכל עם חמץ - אין החמץ בטל בתערובת ונראה שכאן אסור לתת זאת לבעלי חיים ואי"ז בכלל הנאה המותרת בתמב סכ"ד). אך מצד שני מותר ליהודי לתת לבעלי חיים את האוכל כי אוכל זה אינו ראוי לאדם ואין חשש שמא ישכח ויבוא לאכול (על דרך חמץ מעופש בסל"ג ומאכל חולים בסכ"ב).

¹⁰⁹ ואף דברים כאלו שאינם מיועדים או ראויים לאכילה שמותר לקיימם בפסח ואין בעיה אם ייכנסו במקרה לתוך הפה כמו דיו שיש בו שיכר המבואר בסוף סימן תמב, אך ישראל קדושים הם ונהגים להחמיר בכל מה שנכנס לפה בפסח וכדברי האריז"ל "הנהור ממשו חמץ בפסח מוכטח לו שלא יחטא כל השנה" (הגדה ד"ה ביעור חמץ).

¹¹⁰ כיוון ש'סיכה כשתיה'. ולפי"ז יוצא דבר מעניין שאם נאמר ש'סיכה כשתיה' אם כן ה'סיכה' חמורה יותר מדבר הנכנס לפה, כיוון שהסיכה אסורה כי נהנה מהחמץ המעורב, ואילו אודם הנכנס לפה מאחר ואינו מיועד וראוי לאכילה אין בזה בעיה אלא זהירות יתירה מכל משהו חמץ.

חומרא בעלמא" (ויש להעיר שכמה סוגי קטניות ישנם: יש קטניות שנאסרו כי דומות לדגן ויש קטניות שנאסרו כי קשה לברור את הזרעים, ו'חומרא בעלמא' שכתב רבנו כאן כהוונה לקטניות שאין בהם חשש תערובת חמץ, כפשוטו).

¹¹⁴ ע"פ מ"ד תמד א"א סק"ב. וכן נראה גם מדברי רבנו תנ"ג ס"ה שמנהג איסור זה הוא חומרא בעלמא ולכן אפשר להקל בו עד הערב.

¹¹⁵ כי איסור הקטניות הכשורות לפסח הוא "מנהג חומרא בעלמא" ואילו אכילת שרויה היא מחשש חמץ שנהגים בוה מאוד. ויש להוסיף שכן הדבר גם מדין חינוך, אשר כשיגדל הילד הוא ילמד שאין אוכלים קטניות ורק היתירו לו כי היה קטן (וראה שו"ע"ר שמג ס"ו), אך שרויה זה זהירות תמידית ויש להחמיר אותה מקטנות, על דרך העדפה של מצת שרויה על מצת מכונה.

¹¹⁶ ע"פ סימן תנ"ג כ"ב
¹¹⁷ אוצר מנהגי חב"ד עמוד צג.

שעליו, כיוון שעל-ידי כך יכול לעבור בליעת חמץ מהשיש לדברים שעליו. וחשש זה הוא גם בכלים או בדברי מאכל קרים העומדים על השיש (מטעם 'כבוש'¹³¹). ויש לכך שתי פתרונות: א. להכשיר את השיש על-ידי מים רותחים המעלים בוועות, ב. לכסות את השיש כיסוי טוב והרמטי באופן שלא יגיעו מים לשיש, ואז אין צריך להכשירו - וכך יש לעשות בשיש כזה המתקלקל בשפיכת מים רותחים המעלים בוועות¹³².

* תחילה יש לנקות את השיש היטב ואחר כך לוקחים ברזל ומחממים אותו באש עד שיהיה רותח, ובנוסף לכך צריך להרתיח מים עד שיעלו בוועות ואז יש להניח את הברזל על השיש ולשפוך עליו את המים הרותחים ישר מהכלי בו הורתחו, וכך יש להעביר את הברזל על כל השיש ולשפוך מים עליו בכל מקום בשיש. יש לשים לב שכאשר המים נוגעים בברזל הם מעלים בוועות ואם המים הם רותחים ואינם מעלים בוועות כשנוגעים בברזל - סימן שהברזל אינו רותח דיו ויש לשוב ולהרתיחו באש. אפשרות קלה להכשרה היא לשפוך מים רותחים על השיש ולהעביר עליהם מכה או ברזל של מנגל חשמלי וכך המים יעלו בוועות מחמת חום המגהץ או המנגל¹³³.

* הגעלת השיש, לכתחילה, יש לעשותה על-ידי כלי שאינו של חמץ ואין להשתמש בכלי זה בפסח¹³⁴. מי שאין לו כלי כזה, יכשיר על-ידי כלי של חמץ שאינו 'בן יומ' (=שלא השתמשו בו ב-24 השעות האחרונות בחמץ) ובמקרה זה צריך גם לכסות את השיש (מחשש שמא ישנם נקבים בשיש שלא ניקו אותם היטב).

* גם במקרה שמכשירים את השיש, רצוי מאוד לכסותו כנ"ל.

* כסוי השיש: צריכים לנקות את השיש היטב (בניקוי רגיל עם מים ואין צריך

אומרים זאת¹²⁶, וצריכים לדעת את משמעות הביטול הנאמר ב'כל חמירא'¹²⁷ ולכן כדאי לתרגם לבני הבית את פירוש המילים שבנוסח 'כל חמירא'.

כדאי שגם הבחורים יקחו כזית חמץ וישרפו בשריפה לפני אמירת 'כל חמירא'¹²⁸.

* מי שאינו עושה שריפת-חמץ יאמר 'כל חמירא' בשעה שבה צריכים לשרוף חמץ כפי הרשום בלוח¹²⁹.

* החל מסוף זמן ביעור-חמץ, אסור לגעת סתם בחמץ בידיים, אך מותר לגעת בחמץ על-מנת לבערו. במקרה שבו נמצא חמץ לאחר זמן הביעור או בתוך ימי הפסח, מותר לקחתו בידיים כדי להכניסו לארון המכירה¹³⁰, אך בתוך החג עצמו החמץ הוא מוקצה ואין לגעת בו אלא לכסותו ככלי.

* מי שיש לו חבישה בידו בפסח, עליו להחליף את התחבושת לפני שמתעסק עם דברי הפסח וכן לפני סוף זמן הביעור, לאחר שסיים עם דברי החמץ, יש להחליף את התחבושת. במשך ימי הפסח כדאי לעטוף את התחבושת או להחליפה לעיתים קרובות.

הכשרת הבית לפסח

ניקוי השיש והכשרתו:

* בימי הפסח צריך להיזהר מאוד שלא יהיה חיבור עם נוזל בין השיש והכלים או האוכל

¹²⁶ כיוון שהיום מצוי מאוד שיש להם חמץ במקום העבודה או במקומות אחרים והחמץ שייך להם ולא לבעל או האבא. ויש להוסיף שאמנם הביטול העיקרי נעשה בלילה לאחר הבדיקה ואילו ביטול זה ביום יד בשעת השריפה התחדש "בדורות האחרונים" ..להוסיף על תקנת חכמים ולא לגרוע", ואם כן היה מן הראוי שהנשים יאמרו בעיקר את ביטול הלילה, ומדוע אומרים רק את כל חמירא' ביום? והתשובה פשוטה שבליילה מבטלים רק את החמץ "דלא חזיתיה" בשעת הבדיקה והנשים שלא בדקו החמץ אין טעם באמירה זו. מה שאין כן ב'כל חמירא' בבוקר מבטלים גם את החמץ "חזיתיה" - מעולם" (לשון הרבי בהגדה) ואת זה הן יכולות לומר.

¹²⁷ תלד ס"ח.

¹²⁸ כיוון שגם להם יש חמץ באיזה מקום ולכן אומרים כל חמירא, ומטעם זה גם צריכים לשרוף חמץ לקיים בו 'תשבתו' ולומר עליו 'כל חמירא...דבערתיה'.

¹²⁹ ע"פ תמו ס"ד שאומרים כל חמירא גם כשאין שריפה ובסידור רבנו כתב שזמן הביעור הוא כל שעה חמישית.

¹³⁰ ע"פ תמו ס"ו, כיוון שההכנסה לארון היא כמו המתעסק לבערו שלא חוששים שישכח ויבוא לאוכלו. וכל זה בחמץ שיש לו מקח שהוא נמכר לגוי, אך חמץ שאין לו מקח - צריך לשרפו כי על חמץ זה חל הביטול של 'כל חמירא'.

שצריכים ולא לסמוך על כך שיוכלו להיכנס לבית במשך הפסח¹¹⁸.

* יש להיזהר לזרוק את החמץ הגמור לאשפה לפני שמפנים את הפחים, כדי שלא יישאר 'חמץ גמור' בפחי הזבל לאחר שעת הביעור¹¹⁹. אם כבר פיננו את הפחים ואז יוצא שהחמץ יהיה מונח בפח במשך תחילת החג - יש (להכניס החמץ לארון המכור או) לשרוף, לפורר לפירורים קטנים ולזרוק לביוב או לשפוך אקונומיקה וכדומה - דבר הפוסל את החמץ מאכילת כלב. דבר זה הוא גם בפח ציבורי¹²⁰.

שריפת חמץ:

* כאשר שופכים למדורה חומר-בערה (כגון נפט) יש להקפיד לשופכו לאש לפני שזורקים פנימה את החמץ¹²¹.

* בשריפת חמץ ישנו עניין מיוחד לשרוף עשרה פתיתים¹²², ולכן מי שלא מצא בבדיקת חמץ מקצת מהפתיתים¹²³ - ייקח לחם נוסף ויחלקו לפתיתים וישלים את מניין העשרה פתיתים והכול יחד יהיה בכמות של כזית¹²⁴, וישרוף הכול יחד.

* אומרים 'כל חמירא' ו'יהי רצון' מייד לאחר זריקת החמץ לאש לפני שהאש שורפת לגמרי את הלחם¹²⁵. גם נשים ובני הבית

¹¹⁸ כיוון שהבית אינו בדוק מחמץ וייתכן ויש חמץ מפורר בבית ויבוא לאוכלו. משא"כ כשבודקת את הבית ומצניע את החמץ בפניה מיוחדת ובארון מיוחד ובוה מייד לגוי זזת מיוחדת עם מחציה ואז אין חשש שמא ישכח ויבוא לאוכלו.

¹¹⁹ ע"פ סימן תלא סעיפים ג-ד ותמה ס"א שלא די בהפקת החמץ אלא צריך להוציאו גם מגבולו ורשותו.

¹²⁰ כי עדיין נחשב שהחמץ ברשותו והפח דומה לחצר שותפים שהיא שייכת גם לו.

¹²¹ כי צריך לשרוף חמץ ממש הראוי לאכילה והנפט מקלקל את החמץ וכבר אינו ראוי לאכילה.

¹²² כן משמע בבאיורי הרבי להגדה ד"ה "ויש לשרוף".

¹²³ ובתנאי שאין בפתיתים האבודים הללו שיעור כזית ואז יכול לוותר לעליהם, אך אם יש בהם כזית חייב לבדוק עד שימצאם.

¹²⁴ כן כתוב בלוח כולל חב"ד בעניין הנחת עשרה פתיתים הראשונים ששמים קודם הבדיקה. והטעם שיהיה כזית הוא כדי לקיים ביעור חמץ שהוא בכזית.

¹²⁵ כי 'כל חמירא' נאמר גם על החמץ הידוע שמצאתי בבדיקה ונשרף עכשיו, ולאחר שהוא נשרף לא שייך לבטלו, ולכן יש לזרוק לאש ואז בשעה שהאש נאחזת בחמץ, אומרים כל חמירא ומבטלים (גם) חמץ זה. ויסוד הדברים שכל חמירא נאמר (גם) על חמץ זה הנשרף, כי לדייק מלשון רבנו בסידור "יעשה לו מדורה ויש עצמו וישרפנו ויבטלנו", ומשמע שהביטול הולך על חמץ זה הנשרף, וכך גם אומרים בנוסח כל חמירא שמבטלים את החמץ "דבעירתיה".

¹³¹ היינו שכאשר עומדים דברים קרים בתוך נוזל קר למשך 24 שעות - הם בולעים האחד מהשני כמו בדברים רותחים, כמבואר בסימן תנא ס"ו.

¹³² ויש להעיר, ששיש המתקלקל מאבן מלונבת, לא די לה בעירו מכלי ראשון בלבד כיוון שיתכן שהשיש בלע מ'דבר גוש' כאוכל או סיר רטוב ודינו ככלי ראשון ובליעה זו אינה יוצאת בעירו מכלי ראשון (ואף שהשיש קר ותחתון ובלוע מהדבר שמעליו 'כדי קליפה' בלבד, מכל מקום הבליעה היא על ידי עירוי). ראשון ואינו יוצא על ידי עירוי.

¹³³ כל זה בסימן תנב סעיפים א,ג.

¹³⁴ סימן תנא ס"ט.

אקנומיקה וכדומה), לייבשו היטב¹³⁵, ואחר-כך לכסות את השיש היטב בכיסוי עבה של פיו.וי.סי, נייר-כסף עבה. הציפוי צריך להיות כולו חתיכה אחת, כדי שלא יהיה מעבר של נוזל בין השכבות עד לשיש במהלך ימי הפסח¹³⁶. אם אי-אפשר להשתמש בחתיכה אחת (או שמשתמש בכמה שכבות של נייר-כסף דק), ניתן להשתמש בכמה חתיכות ויניח את הסירים על גבי מגשית כיוון שמצוי מאוד שמחלחלים מים אל השיש בין חלקי הכיסוי¹³⁷.

במקרה זה שכיסי השיש הוא הרמטי, אפשר לכתחילה להסתפק בכיסוי השיש בלבד ואין צריך להכשירו. כמו כן שיש הנהרס על ידי הכשרה זו אין צריך להכשירו אבל חייבים להקפיד שהכיסוי יהיה הרמטי. בכל מקרה שחוששים שמא יש רטיבות בשיש, ניתן להניח את הסירים החמים על מגשית.

* מלבד כיסוי השיש והגעלתו, צריך לכסות גם את הקירות שסביבות השיש והגו, כי נבלע שם במשך השנה מהבל הסירים ומגיעים. ואם אי-אפשר לכסות היטב, יש להכשיר את הקיר על ידי עירווי מכלי ראשון ולהזהר בימי הפסח שהסירים לא יהיו קרובים לקיר. כמו כן, כאשר יש ארונות מטבח עליונים וקיים חשש שבמשך השנה הם בלעו מחום הסירים, צריך לכסות את תחתית הארונות שמעל השיש או להזהר לא להניח תחתם סיר המעלה הבל. כל זה הוא, כמובן, באותם הארונות שממש מתחתם הניחו סירים ולא הארונות שמהצדדים¹³⁸.

¹³⁵ כיוון שאם השיש לא יהיה יבש, הרי לאחר 24 שעות יעבור הבלוע בשיש אל הכיסוי שמעליו, וכאשר יהיה על הכיסוי אוכל או סיר רותחים לחים - יעבור הבלוע בכיסוי השיש אל האוכל או הסיר (וכן הדבר אם יעמדו על הכיסוי כלים לחים במשך 24 שעות שאז הם יבלעו מהכיסוי - שבלע מהשיש - מדין 'כבוש').

¹³⁶ ואז ייתכנו שתי בעיות: א. חיבור של זרם וקילוח ישיר של נוזל רותח בין השיש חמץ אל סיר האוכל ודבר כזה נקרא 'ניצוק' שעל ידו עולה הבל חמץ מהשיש אל כלי הפסח. ב. הנוזל נשאר בין השיש אל הכיסוי ועל ידי כך נהיה 'כבוש' ומפליט השיש אל הכיסוי ומהכיסוי אל הסירים והאוכל הנוזליים שעומדים עליו.

¹³⁷ ועל ידי כך נעשית רטיבות בשיש. כמו כן ישנו חשש שהסירים העומדים על השיש, יגלשו ויהיה 'עירוי' שלא נפסק הקילוח' עד לשיש דרך חתיכות הכיסוי ועל ידי כך האוכל בולע מהשיש.

¹³⁸ כי הארון מזיע מהבל הסירים החמים והוא בולע את התבשיל חמץ, ועשוי חום סירי הפסח וזיעתם

* ציפוי פורמייקה - ניתן להכשיר.

שיניים:

* שיניים-תותבות הנשלפות וכן פלטה-שיניים נשלפת, אין לאכול בהן חמץ חם 24 שעות לפני ההגעה. לאחר זמן זה, יש לנקותן היטב ואז לשפוך עליהן מים רותחים מכלי לא-חמץ (ואין להשתמש בפסח בכלי זה¹³⁹) או כלי חמץ שאינו 'בן יומ'ו'. כמו כן, יש להקפיד לנקות היטב את הרסן של הפלטה.

* שיניים תותבות קבועות וכן קוביות שעל השיניים, עדיף לא לאכול עימן חמץ חם 24 שעות לפני סוף זמן אכילת חמץ, ולכל הפחות 24 שעות קודם כניסת החג. ויש לנקות השיניים היטב לאחר סיום אכילת החמץ.

הכשרת כלים שונים:

* קולט-אדים אין אפשרות להכשירו ואם מניחים מתחתיו סירים במשך הפסח יש לכסותו מלמטה היטב בדבר עבה¹⁴⁰.

* מיקרוגל של חמץ וגז שיש בו חלקי זכוכית אין להכשירם לפסח¹⁴¹. מדיח-כלים של חמץ, אי-אפשר להכשירו לפסח¹⁴².

* גז, פלטה וכיריים של חשמל - צריכים שיהיו מיוחדים לפסח, ולפחות יש לקנות להבות וחצובות חדשות.

* בשעת-הדחק, כאשר משתמשים בחצובות ובלהבות של חמץ, מכשירים את הגז על-ידי שפיכת מים רותחים מ'כלי ראשון' (היינו הכלי שבו הורתחו) על כל משטח הגז וכן על החור שמתחת לחצובות.

* את הברזלים והחצובות צריך ללבן. אופן הליבון הוא שמפרקים את הלהבות והחצובות ומעבירים אותן על האש¹⁴³, שיעור העברה באש הוא עד שנהיה אדום (ובימינו הגז לא מאדים את הברזלים לכן יש ללבנם כמה דקות), ואחר כך יש לצפות. וכן

מפליט את החמץ הבלוע בארון אל האוכל של פסח כמבואר בסימן תנא סמ"א.

¹³⁹ סימן תנא ס"ט.

¹⁴⁰ כי הבל הסירים יוצר חיבור בין הסיר לבלוע בקולט.

¹⁴¹ כי קירותיו הם כמו חרס שאין מועיל לו הגעלה וכן יש בו חלקי זכוכית שלמנהגו (תנא סע"ג) אין מכשירים אותם לפסח, ולכן לא יועיל אף אם ירתיח שם מים בשיעור של 'מעלה אבעעות'.

¹⁴² כיוון שאינו מגיע לרמת חום 'מעלה אבעעות' נדרש בסימן תנא ס"ג וכל מה שבלע מכלי ראשון חייב ב'מעלה אבעעות' ולא סיג בחום המקסימלי שלו (כנפסק בסימן תנא סכ"ה).

¹⁴³ סימן תנא סכ"ד.

יש לעשות לכל אורך המסגרות של החצובות למרות שהן אינן נוגעות באש. לאחר מכן יש לצפות כנ"ל וציפוי זה הוא חובה ויש לשים לב במשך ימי הפסח שהכיסוי לא נקרע¹⁴⁴.

* פלטה וכיריים חשמליות צריך לנקותן היטב ולהדליק על החום הכי חזק למשך חצי שעה ואחר-כך לצפותן וציפוי זה הוא חובה, כנ"ל.

* כאשר מחובר לתנור זה גז ורוצה להשתמש ולהניח דברים על התנור - אין צורך ללבן את החצובות והברזלים, ודי להסירם מהגז ולהניחם במקום סגור¹⁴⁵.

* חשוב לציין שהכשרה זו היא רק כדי להניח דברים על-גבי התנור, אך להכשירו לשימוש בפסח, לשיטת רבנו הזקן - צריך להכשירו בדרך אחרת ויש לשאול רב.

* מכשירים שהשתמשו בהם במשך השנה אך ודאי שלא השתמשו בזה בחמץ ממש כגון מסחטת תפוזים המיועדת לפירות בלבד והם עשויים מפלסטיק וכדומה שלא ניתן להכשיר - אפשר להשתמש בהם בפסח על-ידי שינגם היטב בכל החלקים וכדאי שיגעיל את הסכין. כמו כן גם מחם שבוודאי לא השתמשו בו בחמץ, אפשר להכשירו ובתנאי שיסירו את האבנית היטב וינקו אותה בכל חלקיו. וכל זה בשעת-הדחק, אך לכתחילה מומלץ מאוד לא להשתמש בדברים שרגילים להשתמש בהם כל השנה.

* כלי זכוכית, חרסינה ופורצלן של חמץ - אין להכשירם לפסח.

¹⁴⁴ כמה רמות ישנם בליבון: א. מלבנים עד שבצד השני חם שהיד סולדת בו (לחומר 71 מעלות חום), ודבר זה שווה להגעלה בחם שהיד סולדת בו. ב. העולם נהגו ללבן באופן שאם מניחים קש בצד השני של הדופן הוא נשרף וזה נקרא 'ליבון קל' והוא שווה להגעלה ברותח 'מעלה אבעעות' (ושני רמות אלו הובאו בסימן תנא סט"ז). ג. 'ליבון חמור עד שהניצוצות מנתזין ונהיה אדום. ההלכה היא ש'כולעו כן פולטו' וכשבלע על ידי מים כגון בבישול - צריך לפלוט בהגעלה אך אפשר לעשות גם ליבון קל, אך כשבלע על ידי אש בלי מים כגון החצובות אם נשפך עליהם חמץ בשעת הבישול הרי החמץ נבלע בהם לימים, הכשרת דברים אלו היא בליבון חמור. היום הברזלים אינם נהיים אדומים ולכן איננו יודעים שיעור 'ליבון חמור' ולכן יש ללבן כמה דקות ואחר כך לצפות בכיסוי.

כמו כן, ההלכה היא ש'חם מקצתו חם כולו' (תנא סכ"ב), ולכן מאחר וחלק מהברזל שעליו מניחים הסירים בלע באש בלי מים וצריך ליבון חמור, כך גם כל הברזל צריך ליבון חמור באש כי 'כולעו כן פולטו'. ע"פ תנא סט"ז.

¹⁴⁵ כדין שאר כלי חמץ שסוגרים במקום מיוחד כמבואר בתחילת סימן תנא.

* מחם שהשתמשו בן בחמץ, אי-אפשר להגעילו כי קשה לנקות את כל האבנית.
* כלי-חשמל חדשים, עדיף לתת ליהודי לפרק את חיבורי החשמל שבגוף חימום (ולא רק את החוטים שבתקע) - ואזי לא יצטרכו להטבילים. ובדוחק, כשאי-אפשר לעשות כן, יטביל עד מקום שאפשר. הרוצה להסתכן ולהטביל גם את חיבור החשמל - יעשה כרצונו.

* כלי-חשמל גדולים כתנור וכו' אינם עשויים להיטלטל ואינם צריכים טבילה וכן תבניות התנורים החדשות אינן צריכות טבילה.¹⁵⁷ תבניות תנור עשויות מאמייל, אינן צריכות הכשרה. אך מחבת אמיייל צריכה טבילה בלי הכשרה.¹⁵⁸ רשת גריל אינה צריכה הכשרה.¹⁵⁹ אך צריכה טבילה.

* סירים חדשים העשויים מנירוסטה או אלומיניום, יש להגעילם ואחר-כך לטבולם. ואם הטביל את הכלי לפני הגעלתו, כדאי שיחזור ויטבול את הכלי שנית. ובדעבד, אינו צריך לטבול שוב לאחר ההגעלה.¹⁶⁰

* סירי תפולן חדשים מייצור של שלוש השנים האחרונות - מותר להשתמש בהם בפסח ואינם צריכים הכשרה אלא רק טבילה.¹⁶¹

* טובלים כל כלי - פעמיים.

* הטבילה חייבת להיות על-ידי איש או אישה מעל גיל מצוות. קטן המטביל כלים וישראל גדול רואה אותו בשעת מעשה - יכול לטבול.¹⁶²

* לפני הטבילה יש לבדוק שאין שום חציצה (כמדבקה או שאריות דבק) על הכלי. אם לאחר הטבילה נמצא על הכלי שיירי דבק שאין מקפידים על כך - עלתה טבילה, אך בכלים שמקפידים עליהם שלא יישאר שום דבר (כגון כלי זכוכית יפים שמגישים בהם

* גביעים של חמץ העשויים עם פיתוחים שאי-אפשר לנקות את כל הפינות היטב, לא ניתן להגעילם לפסח.¹⁴⁹ כמו כן, פמוטים עם פיתוחים שעומדים במשך השנה על שולחן חמץ, יש לנקותם היטב ולהניחם על מגש המיוחד לפסח (או מגש חמץ עטוף) במקום נפרד ולא על שולחן האוכל של פסח.¹⁵⁰
* מגבות-מטבח כדאי שיהיו מיוחדות לפסח. ובשעת הדחק שמשמשים במגבות חמץ, צריך להרתיחן במכונת-כביסה לפני הפסח.

הגעלת כלים:

הערה חשובה: הבא לקמן הוא רק בהגעלת כלים חדשים ולא בכלי-חמץ (דהיינו שכבר שימשו לחמץ) שמגעילים אותם לשימוש בפסח.

* יש לבדוק היטב לפני ההגעלה שאין מדבקה על הכלי.

* מכניסים את הכלי למים הרוותחים ומחכים זמן קצר ביותר.¹⁵¹

* המים צריכים להתחמם על-ידי אש דווקא,¹⁵² ולכן אין להרתיח מים להגעלת כלים במיקרוגל.

* יש להיזהר שהמים ירתחו ויעלו בועות בשעה שמכניסים פנימה את הכלי הקר. ואם המים לא מעלים בועות, יש לחכות עד שירתחו שוב. אם המים לא רתחו בשעת ההגעלה - יש לשוב על פעולת ההגעלה.¹⁵³ מייד לאחר ההגעלה יש להכניס את הכלי למים קרים.¹⁵⁴

* אין להשתמש במי ההגעלה החמים.¹⁵⁵

* מגעילים בכלי של פסח ולא בכלי חמץ ומותר להשתמש בכלי זה בפסח.

טבילת כלים:

* מקלף וסכינים חדשים צריכים טבילה, ואם משתמשים בהם לדברים חריפים (כגון חריין) או חמים - צריכים גם הגעלה. אך לפירות וירקות רגילים (ואפילו קשים אלא שאינם חריפים) - אין צריך הגעלה.¹⁵⁶

¹⁴⁹ תנא ס"ג.

¹⁵⁰ כיוון שקשה לנקות את הפיתוחים.

¹⁵¹ תנב ס"ד.

¹⁵² תנב ס"ז.

¹⁵³ תנב ס"ג.

¹⁵⁴ תנב ס"ה.

¹⁵⁵ תנב ס"ו.

¹⁵⁶ כיוון ששומן הבלוע בסכין ובמקלף נפלט בצירוף 'דוחקא דסכינא' יחד עם חום הבישול או חריפות המאכל, אך בדבר קשה יש רק 'דוחקא דסכינא' בלי חום או חריפות ולכן אין צריך להגעיל.

* תנור של חמץ, לכתחילה יש לכסותו היטב ולא להניח עליו שום דבר.¹⁴⁶ אם מוכרחים להניח עליו - יש להכשירו על-ידי שינקה היטב בכל המקומות, בשני התאים, ואחר-כך ידליק אותו על החום הכי חזק במשך קרוב לחצי שעה.¹⁴⁷ ויכול להדליק את שני התאים יחד. כל זה הוא בתנור שהשתמשו בו בחמץ במשך השנה, אך אם ודאי שהשתמשו בו במשך השנה רק לדברים שאינם חמץ כדגים (לא כולל געפילטע-פיש), בשר וירקות - אין צריך להכשירו.¹⁴⁸ אם יש גז בתנור זה, די להסיר את החצובות מהברזלים ולהניחם במקום סגור ואין צריך ללבנם.

חשוב לציין שהכשרה זו היא רק כדי להניח דברים על-גבי התנור, אך להכשירו לשימוש בפסח, לשיטת רבנו הזקן - צריך להכשירו בדרך אחרת ויש לשאול רב.

¹⁴⁶ כיוון שהוא כלי של חמץ שצריך לסגור במקום מיוחד שלא ישתמש בו בפסח, ומאחר והתנור הוא כלי כבד אין צריך לטלטלו ודי לסגרו ולעטפו היטב ולא להשתמש בו ונחשב בכך שמצניעו.

¹⁴⁷ כיוון שכלי חמץ שלא הוכשרו לפסח צריך להצניעם במקום סגור שלא יבואו להשתמש בהם בפסח (כמבואר בתחילת סימן תנא), וכאן הוא אינו מצניע את התנור אלא אדרבה משתמש על גביו והתנור עצמו בלוע (ואף ייתכן שיש בו ממשות) חמץ, ואפילו שעוטף את התנור עדיין אין זה נחשב שהתנור מוצנע וישנו חשש שישכח וישתמש בו בפסח. ואמנם יש מקילים בהכשרת התנור להשתמש על גבו כיוון שהתנור עטוף ומנותק מהגז ועל ידי כן יזכור שאסור להשתמש בו, מכל מקום נראה שכן צריך להכשיר את התנור כי משתמש בו ולא מצנעו שהתירו להשתמש בכלי בצונן בדרך קבע כל הפסח עם 'תנורת' שהכלי חמץ אלא הכלל הוא שהכלי צריך להיות סגור במקום מיוחד וכשמשתמש בו אפילו מגבו - אין הכלי מוצנע. וכבר כתב רבנו (סימן תנא ס"ד) שכלי החמץ צריך להניחם במקום סגור ויש מקילים להניחם בגלוי במקום שיד אדם אינה מגעת שם ואין רצוי לעשות כן כיוון 'שכל דבר שגורו עליו חכמים מחמת חשש שמא ישכח וישתמש בו לא חילקו בגזירתם ואסרו אפילו הגביה הדבר עשר קומות', אך אין למחות ביד המקילים כיוון שחיוב הצנעת הכלים הוא החמרה של חכמים בדורות האחרונים ולא של חכמי הגמרא, והוסיף רבנו "בפרט שעל פי הרוב אין הכלים בני יומן מבליעת החמץ בשעה שמסדרין אותם בערב פסח בגובה הכותל", וסיים רבנו "ומכל מקום המחמיר להצניען במקום צנוע תבוא עליו ברכה". ואם כן בתנור חמץ, בוודאי שישנה עדיפות להצניעו במקום מיוחד, ובמיוחד במקרים בהם יש בתנור ממשות חמץ מאפיה וכדומה שאז אין את הסכרה להקל שהכלים אינם בני יומן ובוודאי שאין להשתמש בתנור אפילו מגבו.

¹⁴⁸ יש להעיר שבתנור יש חיוב להכשירו אם רוצים להשתמש בו שימוש כלשהו מחשש שישכח וישתמש בו בחם ויפליט התנור את החמץ, ואלו בשיש אף שגם הוא בלוע מאיסור מכל מקום אפשר להסתפק בעטיפתו וכיסוי ואין חוששים שמא יבוא להשתמש בו בלי כיסוי ואין צריך להכשירו, וזאת משום השיש דינו כקרקע ודין הכשרה והגעלה נאמר בכלים ולא בקרקע.

¹⁵⁷ עיין רעק"א יו"ד תחילת סימן קכ.

¹⁵⁸ התבניות אינן צריכות הכשרה כיוון שאין בהן שומן, טבילה אינם צריכים כי התנור דינו כקרקע והם כלי קרקע ופטורים אף הם מטבילה ולכן המחבת שאינה כלי קרקע כן צריכה טבילה.

¹⁵⁹ כי מייצרים אותה ביציקה בלי שומן.

¹⁶⁰ עיין שו"ע יו"ד קכא ס"ב וש"כ שם.

¹⁶¹ ההבדל הוא שסירים רגילים מורחים אותם בשומן בעת יצירתם ולכן צריכים הגעלה לשומן זה אך תפולן מיוצר בחום מאוד גבוה והשומן נשרף בעת הייצור. בסירי תפולן הייתה בעיה נוספת בכך שציפוי התפולן במשך השנים יוצר עם אלכוהול ולכן לא ניתן היה להשתמש בו בפסח (ולציפוי זה לא מועיל הגעלה כי הוא כמו כלי חרס או פלסטיק שאין מועיל להם הגעלה), בשנים האחרונות החלו לייצר את הציפוי עם חומר סינטטי ולא אלכוהול ולכן ניתן להשתמש בהם בפסח וללא הגעלה.

¹⁶² יו"ד סימן קכ ס"ד ברמ"א.

בקומקום ולשטוף את הכלים בתוך גיגית גדולה או באמבטיה. ואין להשתמש במים חמים מברזי האמבטיה לשיטפת כלי האוכל. וגם במים פושרים-חמים אין משתמשים¹⁶⁹.

* מי שיש לו מטבח המיוחד לפסח, יכול לשטוף את כלי הפסח במים חמים בערב פסח עד הלילה וכן במוצאי הפסח. אך מי שמשתמש במטבח-חמץ מכוסה, אין להשתמש במים חמים בכלי הפסח, לא בערב החג ולא במוצאי החג¹⁷⁰.

* מי שאין לו 'מטבח של פסח' ומשתמש בכיור המונח בתוך הכיור של החמץ - אין להערות מאכל חם לתוך הכיור. ולכן מים חמים שהתבשלו על האש (כגון סיר תפוחי-אדמה או ביצים), אין לשופכם לכיור של פסח הנמצא במטבח של חמץ, בין בתוך הפסח ובין לפני הפסח. ויש להמתין עד שיתקררו המים או לשפוך את המים במקום אחר. אך המשתמשים במטבח המיוחד לפסח יכולים לשפוך אוכל חם לכיור גם בתוך הפסח¹⁷¹.

כמו כן, לכתחילה, אין להשרות כלים (סכ"ם וכדומה) במים קרים בתוך כיור הפסח, אלא להניחם בהשריה על השיש¹⁷².

רשע אלא כשאומר מה טורח זה על טורח הקרבת הפסח שהיא מצווה מן התורה, ונראה מדבריו שמצות התורה הן עליו לטורח, מה-שאין-כן בזמן הזה כשאומר על גודל הזהירות וחומרות יתירות כמה טורח - אין איסור בדבר¹⁶⁶.

השימוש במים בפסח:

* לכתחילה יש להחליף לברזים המיוחדים לפסח. במקרה שמשתמשים בברזים הרגילים, יש להכשירם על-ידי שיזורמו מים חמים מהבילור במשך כמה דקות ובזמן הכי חזק, ואחר-כך לשפוך על כל חלקי הברז והידיית מבחוץ מים רותחים היישר מהכלי בו הורתחו. השפיכה מבחוץ אינה צריכה להיות באותה שעה שהזרם פתוח.

* כיורים העשויים מחרס והדומה אי-אפשר להכשירם בפסח, ולכן צריך לנקותם היטב באקונומיקה ולייבשם ולהניח בתוכם כיור אחר המיוחד לפסח.

* אין להשתמש במים חמים מהברז (לשתייה, בישול ולשיטפת כלים) כלל בכל ימי הפסח¹⁶⁷, ודבר זה הוא גם במטבח המיוחד לפסח¹⁶⁸. אך אפשר להרתיח מים

לאורחים ומקפידים שלא יישאר דבר עליהם) - צריך לחזור ולטבול כי שיריים אלו הם חציצה.

* טבילת כלים יכולה להיות גם אחרי חצות היום של ערב חג ואין זה נחשב למלאכה שאין עושים בערב פסח אחר חצות.

זהירות והידורים שונים בפסח

הסיבות להידורים בפסח:

* החל ממניסת חג הפסח אוסר החמץ את האוכל ב'משהו' ולדבר זה אין שיעור כמה הוא 'משהו' ולכן נזהרים כל-כך בכל דבר. כמו כן חוששים גם בחששות הכי רחוקים, וכפי שכותב רבנו הזקן בעניין הזהירות מ'שרויה' שאף שיש המקלים בזה, "אבל לפי מה שכתב האריז"ל להחמיר כל החומרות בפסח, פשיטא שיש להחמיר בזה¹⁶³, ויתירה מכך מביא הרבי ש"האריז"ל כתב הנהור מ'משהו' חמץ בפסח מוטבח לו שלא יחטא כל השנה¹⁶⁴.

* איסור 'משהו' בפסח שבגללו נזהרים כל-כך, מתחיל רק בליל ט"ו בניסן ולכן בכל יום י"ד בניסן עד הלילה יכולים להקל ולאכול דברים שאיננו אוכלים בתוך הפסח. וכגון הנוהרים לא לאכול בתוך הפסח ירקות עם קליפתם או להשתמש בדברים מתועשים הכשרים לפסח כתבלינים וכדומה, יכולים לאכול דברים אלו ביום י"ד עד הלילה ואף לבשלם בכלי-הפסח ולהמשיך להשתמש בכלים אלו בתוך הפסח. אך אין לבשל לפני פסח אוכל עם תבלינים על מנת לאוכלו בתוך הפסח.

* הנוהגים לא לאכול קליפות ירקות בפסח, יכולים לבשל את הירקות בקליפתם קודם הפסח ולאכולם בתוך הפסח. ולכן הנמנעים לאכול עגבניות בתוך הפסח (כי יש להם קליפה רכה), יכולים להכין רסק עגבניות קודם הפסח ולאכול זאת כל הפסח אף שיש בתוכם קליפות¹⁶⁵.

* לא יאמר אדם כמה טורח פסח זה כי "רשע מה הוא אומר? - מה העבודה הזאת לכם"; מה טורח זה לכם. ועכשיו אין העולם נזהרין בזה ויש שלומד עליהם זכות שאינו נקרא

¹⁶³ שו"ת סימן ו

¹⁶⁴ הגדה ד"ה ביעור חמץ.

¹⁶⁵ כיוון שהזהירות מאכילת קליפות שטופות שאי אפשר לקלפן היא חומרא והידור, ואילו החשש מאכילת דברים מתועשים הוא חשש גדול יותר.

¹⁶⁶ סוף סימן תסט.

¹⁶⁷ כי המים החמים מהברז נשפכים אל חור הניקוח ויוצרים חיבור עם כיור החמץ שנמצא מתחת לכיור הפסח, ומחום המים מפליט כיור החמץ את הבלוע בו ופליטה זו מתחברת אל הברז בחיבור של 'ניצוק' (תנא סנ"ט). ואף שכאן הכיור הוא כלי שני, מכל מקום בפסח גם כ"ש חם מפליט מאוכל לאוכל (תסו סל"ב) וכן מפליט מהכלי אל האוכל שבו (ראה תנא סל"ב) שגם כלים שבלעו כל השנה בחום כ"ש, צריכים הגעלה לפני פסח בחום כ"ש), וא"כ פליטה זו עוברת ב'ניצוק' למעלה.

כמו כן, ייתכן שהמים נשפכים אל כיור הפסח אך הם זוחלים אל כיור החמץ ב'עירוי' שלא נפסק הקילוח' וכך הם מבליעים בחיבור 'ניצוק' את הבלוע בכיור החמץ אל כיור הפסח, ולאחר מכן עובר הבלוע בכיור הפסח אל הכלים הנמצאים בכיור על ידי חום.

בעיה נוספת ישנה, שכיוור הפסח בולע מכיור החמץ אף במים קרים, וזאת כיוון שבין שני הכיורים ישנה רטיבות מים ואף שיירי אוכל ורטיבות זו אף שהיא קרה, היא גורמת שכיוור החמץ יפליט ויבלע בכיור הפסח מדין 'כבוש' ומכיוור הפסח עוברת הפליטה אל הכלים שבו ואם כן לאחר 24 שעות שהיו הכיורים יחד - לכל הדעות עובר פליטת החמץ אל כיור הפסח, ואם השהו כלים 24 שעות בכיור הפסח - גם הם נהיים 'כבושים' מפליטת החמץ, ואם כן עירוי של מים חמים או אוכל חם אל כיור הפסח עצמו - מוציא את הבליעה שקיבל כיור הפסח מכיור החמץ. ויש להוסיף, אשר בפסח "נהגו להחמיר" לכתחילה "שהצונן מפליט ומבליע משהו" (תסו סכ"ט-ל), וכל זאת אפילו שלא

שהו 24 שעות בכבישה זו.

¹⁶⁸ בסיומן תנא סנ"ט מבאר רבנו הזקן שאחד מאופני ההכשרה של שולחנות (ובימינו הכוונה לשיש) שא"א להניסם לתוך כלי גדול הוא, על ידי שמניחים אבן או

ברזל רותח על השולחן ומערים מים רותחים על האבן וכך האבן מכשירה את השולחן, וכותב רבנו שנהגו לא להשתמש בפסח בכלי ממנו שפכו את המים על האבן כיוון שבשעת העירוי מחובר זרם קילוח המים הרותחים מצד אחד בכלי החמץ ומצד שני בכלי המערה (וחיבור זה על ידי הורם נקרא 'ניצוק') ובאותה השעה בה הורם מוציא את החמץ מהכלי התחתון, עולה הבל החמץ מהכלי התחתון אל הכלי העליון ונמצא שהכלי העליון קיבל את טעם חמץ.

וכן הדבר במים חמים בכיורים במטבח החמץ, אשר במשך השנה זרם קילוח המים החמים יוצרים חיבור בין האוכל חמץ שבכיור (וכן בין הכיור עצמו שבלוע בתוכו חמץ), אל הצינורות ועד לרוד שמש ממנו באים המים החמים ונמצא שהרוד שמש והצינורות הם הכלי המערה את המים החמים במשך כל השנה אל תוך כיור החמץ ומאחר ואין משתמשים בכלי המערה לתוך כלי החמץ, לכן אין להשתמש במים חמים בהכנת האוכל או שטיפת הכלים בפסח גם למי שיש לו מטבח מיוחד של פסח.

¹⁶⁹ כי בפסח גם חום כ"ש מפליט (תסו סל"ב) ומשמע שכל חום מפליט.

¹⁷⁰ כיוון שהמים החמים מפליטים ומבליעים מכיור החמץ לכלי הפסח וחשש זה ישנו רק במטבח חמץ.

¹⁷¹ במטבח של חמץ ישנו חשש שהאוכל החם גורם לחיבור עם כיור החמץ שנמצא מתחת לכיור הפסח ומבליע בו ואחר כך הבליעה עוברת אל הכלים שמשתמשים בהם בפסח, וטעם זה אינו במטבח המיוחד לפסח כי שם הכיור לא בלע חמץ. אך גם שם אין להשתמש במים חמים מהברז כדלעיל.

¹⁷² כי לכתחילה יש להחמיר ולהזהר מכל כבוש אפילו בצונן וזמן קצר, וכמובן שהזהירות גם לזמן קצר היא לכתחילה. וכאן יש להדגיש שעל השיש אפשר להניח שהרי מקפידים לייבש את השיש לפני

* הרוצה לשנות הנהגתו, עליו להתחרט על נדרו על ידי שיקח שלושה אנשים¹⁸³ ויאמר להם שעשה הנהגה טובה מסוימת (ויפרט את ההנהגה) ולא אמר עליה שתהיה בלי נדר ועכשיו הוא מתחרט על כך שלא אמר עליהם בלי נדר¹⁸⁴, והם יענו לו שלוש פעמים 'מותר לך' ואז יכול לעשות שלא כהנהגתו הקבועה.

הכנת המצות

הפרשת חלה:

* ישנן 'חבורות' לאפיית מצות הנהגות להפריש חלה מהמצות בבית ולא במאפייה ולכן יש לשים לב לפני החג אם הופרשה חלה מהמצות.

* בערב פסח ישנו עניין מיוחד שכל אישה ובת מגיל 12 יפרישו חלה¹⁸⁵. וכמוכן בתנאי שיזכרו לעשות זאת, ומי שחושש שישכח להפריש בערב פסח - יפריש מיד במאפייה.

* חיוב הפרשת חלה במצות של פסח הוא בכל כמות מצות הנמצאת בבית¹⁸⁶, אך עד קילו ושלושת-רבעי, יש להפריש בלי ברכה ובכמות גדולה יותר של מצה, מפרישים בברכה.

* כאשר ישנם שני סוגי מצות, כגון 'רחיים של יד' ו'רחיים של מכונה', מצות רגילות ומצות מקמה-מלא או מצות רגילות ומצות 'תנור ראשון', אשר מקפידים שלא יתערבו סוגי המצות אחד עם השני - צריכים להפריש חלה מכל סוג בנפרד, ואין להפריש מסוג אחד על הסוג השני¹⁸⁷. כמו כן שני

פעם אחת על דעת לנהוג כך לעולם בלי לומר על כך 'בלי נדר' - הרי זה כנדר, וכאן לא הוכיר רבנו אפרים להקל בשעת הצורך במקרה שהשתנו התנאים, ואדרבה, הוסיף רבנו שיש מקום להחמיר לא להפר את הנדר כלל אף כשהשתנו התנאים. ונראה שהבדל הוא שמנהג שנהג כאנשי העיר הוא חמור יותר ממנהג שנהג על עצמו בסתם (למרות שמנהג זה נוהגים בו אנשים שונים), ולכן אין לסמוך על כך שהשתנו המקרים ואדרבה יש להחמיר לא לבטל המנהג. ונראה שהנוהג בחומרות המקובלות בין חסידי חב"ד ובפרט חומרות שנהגו בהם רבותינו נשיאנו - הרי זה כ'מנהג שנהגו בו אנשי העיר' וקובל על עצמו הנהגה זו כנדר וצריך להפר אותה גם במקרה שהשתנו התנאים ומעולם לא קיבל על עצמו חומרא זו בתנאים אלו.

¹⁸³ סימן רמט סי"ג.

¹⁸⁴ כלשון התרת נדרים בסידור.

¹⁸⁵ סימן תנו ס"ו ועיין סימן ריג ס"ו.

¹⁸⁶ כיוון שהמצות התחייבו בחלה בעת היותן יחד בסל המצות במאפייה 'הסל מצופן' כמבואר בסימן תנו ס"ו.

¹⁸⁷ שו"ע י"ד שכו ס"א שעיסה שמקפיד שלא תתערב עם עיסות אחרות, צריך להפריש מכל אחת בנפרד.

זהירות משרויה:

"נוהרים ביותר ממצה שרויה ולכן המצות שעל השולחן מכוסות שמא תיפול עליהן טיפת מים, וכן שלא ייפול מפירורי השמורה במים או במרק. קודם ששופכים מים או משקים שמים מעורבים בהם, לכוס או לקערה, בודקין שלא יהיו בכלי פירורי חמץ"¹⁷⁸.

* נוהרים לא לטבול את המצה גם לא ביין ביתי שאין בו מים כלל. יש להקל לילדים למרוח אבוקדו או ביצה חיה וכן דבש טהור 'שמורה'¹⁷⁹.

התרת נדרים:

* כאשר לוקח על עצמו זהירות או הנהגה טובה, יש לומר שהיא נעשית "בלי נדר". ומי שכבר נוהג בזהירות מסוימת, לכתחילה אין כדאי להתיר זאת¹⁸⁰ ויש להמשיך בהנהגה זו¹⁸¹.

* מי שנדר או קיבל על עצמו באמירה בפה לעשות דבר מסוים כהנהגה טובה, זהירות או הידור מסוימים, וכן אם נהג כך פעם אחת בפועל ובדעתו היה לנהוג כך לעולם, או שנהג בהנהגה זו שלוש פעמים (ולא חשב והחליט בדעתו לנהוג כך לעולם), ובכל אחד מהמקרים הללו לא אמר "בלי נדר" - הרי הנהגתו היא נדר וצריך הפרה ואפילו שהשתנה המציאות מאז שנדר (כגון שנחלה ולכן קשה לו להמשיך בזה וכדומה)¹⁸².

¹⁷⁸ הגדה ד"ה שולחן עורך.

¹⁷⁹ ההבדל הוא 'טכני' ולא הלכתי: את הגביע שוטפים במים וכן יש בו רוק וכו' ולכן יש בו יותר חשש שרויה, משא"כ דבש ואבוקדו או ביצה יש פחות חשש זה, אך גם בהם יש להקפיד שיהיו יבשים לפני הקילוף.

¹⁸⁰ וראה בסימן תע ס"ח בעניין מנהגים שנהגו בהם חלק מבני המקום ונהג כך בעצמו פעם אחת שהיו כנדר "המחמיר...אף על ידי שאלה וחרטה תבוא עליו הברכה".

¹⁸¹ וראה באוצר מנהגי חב"ד עמוד נו אודות חסיד שנהג להכין מים קודם הפסח עבור כל ימי החג, וכשהיה קשה לו להמשיך בכך רצה להתיר המנהג בהתרת נדרים והורה לו כ"ק אדמו"ר הרשב"ש שלא יבטל המנהג כי דבר זה הוא מהחומרות שנהג בהם הבעש"ט. ויש להעיר שמדובר בחומרא וזהירות שלא הייתה נוהג בבית הרב, ואעפ"כ הורה לו הרבי להמשיך בכך. ומכאן נלמד לשאר חומרות והידורים שיש להתמיד בהן.

¹⁸² בסימן רמט סי"ג כותב רבנו שאם קיבל על עצמו לצום בימים מסוימים ולא חשב מה יעשה כאשר יום צום זה יחול בערב שבת - עליו לצום גם בערב שבת, אך לעת הצורך אפשר להקל ולומר שכל זמן שלא צם בפועל בערב שבת פעם אחת (או קיבל על עצמו מראש לצום גם בערב שבת) - אינו חייב לצום בערב שבת. והנה, בסימן תע ס"ח כותב רבנו שאם לאנשי העיר יש מנהג מסוים ונהג במנהג זה כמותם אפילו

* אין להשתמש במכונות 'מים מינרליים' שיש בהן ברוז למים חמים ושמתמשים בהן כל השנה. וכן אין להשתמש במים מגלונים ממוחזרים. אך מבקבוקים - אפשר.

הידורים שונים:

* יש להעדיף שימוש בדברים טבעיים על פני דברים תעשייתיים, ולכן אם מוכרח לטבול את המרק - ישתמש בירק כפטרוזיליה אפילו שאין לו קליפה וזה עדיף על שימוש בתבלינים המיוצרים ונטחנים בבתי-חרושת.

* מי שמקפיד לא להשתמש במוצרים תעשייתיים ורוצה לשנות הנהגתו - עליו לעשות התרת נדרים.

* מנהגנו שאין אוכלים צנון ו'משקה' של פסח¹⁷³, וכן אין אוכלים שום.

* כאשר מבשלים ביצים - הן בערב חג בשביל החג והן במשך ימי הפסח - יש לשוטפן היטב לפני הבישול¹⁷⁴, וצריך לייחד כלי המיועד לבישול הביצים בלבד¹⁷⁵.

* המבשלים את הסוכר, יש לבשלו לפני פסח. ואפשר לעשות זאת עד כניסת החג.

לאחר הבישול מסננים את הסוכר על ידי בד.

יש לייחד כלי מיוחד לסוכר ואין משתמשים בו בפסח לדברים אחרים¹⁷⁶.

* יש נמנעים מלהזכיר שם 'לחם' או 'חמץ' בפסח¹⁷⁷ וכן אין אומרים על דבר מאכל הכשר לפסח שהוא חמץ.

* בפסח אין שמים פרחים על שולחן האוכל.

שמסכים אותו ואם כן אין נוזלים שיעבירו ויכבשו את השיש חמץ עם כיוסו הפסח ומשם אל הכלים שעל הכיסוי.

¹⁷³ ראה אוצר מנהגי חב"ד עמודים נד, סב.

¹⁷⁴ כמו שנוהגים להחמיר בקליפות של ירקות וכ"ש שיש להחמיר בקליפות הביצים (ויש להעיר אשר באוצר מנהגי חב"ד עמוד סד מובא סיפור שהמבשלת בליובאוויטש שאלה את הבחורים לשטוף את הביצים בערב החג והרבנית שטרענא שרה נ"ע הקפידה על כך, והמעייין שם יראה שההקפדה הייתה על כך שאין צריך לפני החג לשטוף את כל הביצים שישתמשו בהן במשך ימי החג, אך ודאי הדבר שבכל פעם שרוצים לבשל ביצים יש לשטוף לפני הבישול).

¹⁷⁵ כי התרנגולים אוכלים חמץ וחוששים שמא נדבק בביצים.

¹⁷⁶ הטעם לכך שאין משתמשים בכלי זה (אף שאילו היה חמץ בסוכר הוא היה בטל בשמים קודם הפסח) הוא כנראה מפני שמרתחים את הסוכר לפני פסח מתחשח חיסה שנפלה שם, ודין הכלי הוא כעין כלים המכשירים את הדברים לפסח שכתבו בסימן תנא סנ"ט שאין משתמשים בכלים אלו בפסח.

¹⁷⁷ אוצר מנהגי חב"ד עמוד סו.

אב שיש לו בן בכור פחות מגיל מצוות - צריך לצום בשבילו. נשים בכורות אינן צריכות לצום וכן אב שיש לו בת בכורה, אינו צריך לצום בשבילה.¹⁹⁷

יש נוהגים לפתוח את הצום רק מהשתתפות בסעודת מצווה כברית על ידי טעימה מסעודת הברית ולפחות משתיית כוס היין של הברית. אך 'העולם' סומך על שמיעת סיום מסכת¹⁹⁸ ואין לטעום עד ששומעים את הסיום. קטן העושה סיום מסכת, אין אביו צריך לצום עבורו.¹⁹⁹

מי ששכח ולא התענה תענית בכורים עבור עצמו או עבור בנו - אינו משלים התענית.²⁰⁰ וכן מי ששכח וטעם בערב פסח ופתח את התענית - מותר לו להמשיך לאכול כרגיל.²⁰¹

* בערב פסח מהבוקר אין אוכלים תפוחים, אגוזים ואגסים, חסה וחריין. וכן אין שותים יין.²⁰² אך קטנים יכולים לאכול מאכלים אלו. קטנים המבינים "מה שמספרים להם ביציאת-מצרים בלילה" - גיל 5 בערך - אין לתת להם מצה וחסה,²⁰³ מהבוקר²⁰⁴, ודבר זה הוא גם לבנות קטנות שכן גם להן חייבים לספר את סיפור יציאת-מצרים.

* אין מסתפרים מחצות היום, ולכתחילה יש ליטול ציפורניים קודם חצות. אך אם שכח יכול ליטול לאחר חצות.²⁰⁵

* כביסות וגיהוץ לצורך החג, מותרים. ועדיף לעשות זאת בערב חג ולא בחול-המועד. וכן מותר בזמן זה לתקן בגדים שנקרעו קצת.²⁰⁶

ואמרה 'הרי זו חלה' - יכולה לשבור את המצה ולקחת רק חתיכה ממנה ואין כל המצה הופכת להיות חלה.¹⁹¹

ונוהגים שיהיה בחתיכה זו כזית.¹⁹² יש הנוהגים שגם מפרישים חלה מכל ארגו ואז אין צריך שיהיה בכל חתיכה כזית.¹⁹³

* המצה המיועדת להפרשה יכולה להיות חתיכה (שבורה) ואין צריך דווקא לשבור מצה שלמה ולהפריש את חלקה, אך כמובן שיש להכין את המצה השבורה לפני הברכה ולהניחה בראש הארגו ועליה להניח את היד בשעת הברכה ואין לחפש בין הברכה להפרשה אחר חתיכת מצה שבורה.

* אם שברו מצה לשם הפרשת חתיכה לחלה, לפני הברכה, אפשר לברך ולומר "הרי זו חלה"¹⁹⁴, אך אם אמרו כבר "הרי זו חלה", אי-אפשר לברך יותר.¹⁹⁵

* את החלה המופרשת יש לשרוף על הגז ולא בתנור.

* מי שזכר בליל-הסדר שלא הפריש חלה, ישנה עצה לקחת ילד שגילו בין 12 ל-13 או בת שגילה בין 11 ל-12 והם יפרישו חלה בלקיחת חתיכת מצה ואמירת "הרי זו חלה" ובלבד ברכה, ואחר-כך הגדול יפריש שוב בלי ברכה.

חג הפסח

ערב חג:

* תענית-בכורים: צריכים לצום הבכורים מגיל בר-מצווה. ובכור נחשב כל ילד שהוא ראשון ואפילו בכור לאביו בלבד או לאמו בלבד, בין אם הוא כהן, לוי או ישראל - כולם צריכים לצום. אישה שהפילה רחל נפל, ואחר כך ילדה בן של קיימא, אם בן זה בכור לאביו - צריך לצום.¹⁹⁶

הסוגים אינם מצטרפים לשיעור החייב בברכה, ולכן במקרה שיש בסוג אחד שיעור חלה ובשני אין - יפריש תחילה עם ברכה מהסוג החייב בברכה ויסמוך לו את ההפרשה מהסוג השני שאין בו שיעור החייב בברכה.

* יש מקום לומר שניתן לברך על הפרשת חלה בכל כמות מצות שיש לו וזאת מפני ששיעור חלה נקבע כדי לחייב את העיסה בחלה אך לאחר שהמצות כבר התחייבו בחלה (בעת צירופם עם כל המצות בסל המצות במאפיה) - ניתן לברך על ההפרשה מהם ואף שאין לפניו עכשיו כדי שיעור חלה.

סדר הפרשת חלה:

* פותחים את כל הארגזים של המצות ומקריבים אותם אחד לשני ומכסים אותם יחד בכיסוי אחד.¹⁸⁸ וההפרשה היא על כל מה שתחת הכיסוי. מאחר ונוהגים שכל אחת מבנות הבית מעל גיל מצוות, תפריש חלה בעצמה, לכן יש לשים לב שהמצות שמשאירים למישהי אחרת שתפריש מהן, לא יהיו תחת הכיסוי של המצות שמהן מפרישים עכשיו.

* מניחה את היד על המצה שממנה רוצה להפריש את החלה.¹⁸⁹ ומברכת "להפריש חלה"; לוקחת חתיכת מצה ואומרת "הרי זו חלה".¹⁹⁰ אם הניחה את היד על מצה שלימה

¹⁸⁸ כן ראיתי את כ"ק אדמו"ר נוהג לכסות את ארגוי המצות בכיסוי אחד ואז להפריש חלה. ובפשטות הטעם הוא כי הפרשת חלה צריכה להיות 'מן המוקף' היינו שכל המצות עליהם מפרישים את החלה יהיו יחד זה ליד זה (כמבואר בסמ"ח תנו ס"ח), וכאן שהמצות מונחות בארגזים שונים אם כן גם אם נניח את הארגזים יחד הרי עדיין נחשב שכל ארגו הוא לעצמו ואין ההפרשה מארגו אחד חלה על הארגו השני, ולכן יש לכסותם בכיסוי אחד ואז נחשב שכל המצות מונחות יחד ומפרישים על כל מה שמוקף בכיסוי זה.

ויש להעיר שהרבי היה מפריש חלה 'מן המוקף' למרות שעיסת חו"ל אינה צריכה הקפה, וזאת לפי הדעה בסימן תנו ס"י שעיסות שלא היו בהן שיעור חלה והתחייבו בחלה רק בעת היותן בכלי אחד לאחר האפיה עם עיסות נוספות - חייבות בהקפה גם בחלת חו"ל, וכותב רבנו בסי"א שלכתחילה יש לחוש לדעה זו. באופן אחר יש לבאר שבסוסי"א שם כתוב שיש לחוש לפירוש שמן המוקף הוא שהכול בכלי אחד ולכן הכיסוי יוצר כלי אחד. (אך צ"ע כי רבנו שם כותב גם לחוש שישנו המצות זב"ז וזה אינו כאן בארגזים, אא"כ נאמר שעצם נגיעת הארגזים נחשבת לנגיעה זב"ז. וצ"ע.)

¹⁸⁹ כן ראיתי את כ"ק אדמו"ר נוהג ואולי זהו מטעם 'עובר לעשייתן' או מטעם שצריך להחזיק ביד את הדבר בו מקיימים את המצווה.
¹⁹⁰ רעק"א ביו"ד שכה.

¹⁹⁷ סימן תע סעיפים א-ד.

¹⁹⁸ אג"ק כ"ק אדמו"ר הרשב"ב ח"ד עמוד רטו. לקו"ש

חי"ז עמוד 67.

¹⁹⁹ אחרונים, לוקטו בספר פסקי תשובות עמוד ריא

הערה 22.

²⁰⁰ ראה במקראי קודש ח"ב סימן כב.

²⁰¹ כ"כ ארץ צבי ח"א סימן עט, וסברתו היא שבשאר

צומות אף השוכח ופותח צומו אסור לו להמשיך

לאכול, כיוון שסודר הצום הוא העינוי, משא"כ בתענית

בכורים הצום הוא לזכר הנס וכיוון שכבר אכל - אין לו

שם תענית ומותר בהמשך האכילה.

²⁰² ספר המנהגים עמוד 37.

²⁰³ סימן תעא ס"י.

²⁰⁴ תעא ס"ד ושם מוזכר רק מצה ולכאורה הסיבה באי

אכילת מצה אינה שייכת לחסה, ובמרוך כתב רבנו

(שם ס"ה) שתם שלא אוכלים בכל ערב פסח וכנראה

שהכוונה מהבוקר. וילע"ע.

²⁰⁵ תסח סעיפים ד,ו.

²⁰⁶ תסח סעיפים ה,ז.

¹⁹¹ אף שהחזיקה במצה שלימה ועליה אמרה 'הרי זו

חלה'. והטעם הוא כי דעתה היה על החתיכה שתשבור

ולא על כל המצה.

¹⁹² רמ"א יו"ד שכב ס"ה.

¹⁹³ נראה שהטעם בגלל המבואר בסי"א ש'מן המוקף'

פירושו (גם) שישנו המצות זב"ז ומאחר ובארגזים אין

נוגעים המצות זב"ז, לכן יש להפריש מכל ארגו

בנפרד. אך מנהג הרבי היה רק לכסות את הארגזים

בכיסוי ולהפריש רק מארגו אחד.

¹⁹⁴ כמו בעירוב חצרות שמגביהים קודם הברכה ולא

הסתיימה המצווה כי אומרים 'בדין' כמובא בסידור

רבנו ועיין בסימן תקכו קו"א ב.

¹⁹⁵ כי נגמרה כבר המצווה ועיין גם בסימן תנו ס"ח

וקו"א ב בסימן תקכו.

¹⁹⁶ תע ס"א-ב.

הכנת הקערה:

* ראוי שגם נשים וילדים גדולים יגידו ו'הלל' בברכה לאחר תפילת ערבית, לפני תחילת הסדר.²⁰⁷

* מנהג בית הרב' להתחיל הסדר תיכף אחר התפילה ולא להאריך בו כדי לאכול האפיקומן קודם חצות.²⁰⁸

* מי שלא ברר את המצות השלמות בערב חג, לכתחילה צריך לברור אותם סמוך לתחילת הסדר.²⁰⁹ ויברור את כמות המצות הדרושות לצורך הסדר בלבד. יש לברור את 'האוכל מתוך הפסולת', דהיינו שכאשר רוצה מצות שלמות עליו להוציא השלמות מתוך השבורות, וכאשר רוצה מצות שבורות, עליו להוציא את השבורות מתוך השלמות.²¹⁰

* לוקחים חלק מצואר עוף לזרוע²¹¹ ונהגו שיהיה צלוי.²¹² ומורידים ממנו את כל הבשר אך משאירים מעט²¹³. במקרה ששכח לצלות את הזרוע לפני החג - ישים זרוע מבושלת ואינו יכול לצלותה בחג.²¹⁴

* לוקחים ביצה מבושלת ואם לא בישלה לפני החג - יבשלה בחג, כיוון שאוכלים אותה בסעודה.²¹⁵

²⁰⁷ כי גם נשים חייבות בלילה זה בהלל כמו האנשים ולמנהגו שלא מסתפקים בהלל שבהגדה אלא אומרים הלל בבית הכנסת לפני ההגדה - חיוב זה ישנו גם לנשים. וכן יש לחנך את הבנים והבנות הגדולים שלפני גיל מצוות. ואמנם משוער²¹¹ סימן תפז ס"ח משמע שהלל בתפילת ליל פסח נאמר בציבור, מ"מ בסידור לא הוזכר דבר זה אלא כתב בסתם שאומרים הלל בב' לילות הראשונים של פסח ומשמע מכך שגם היחיד אומר הלל זה בברכה.

²⁰⁸ ספר המנהגים.

²⁰⁹ תקי"ה ס"ה.

²¹⁰ וזאת משום שכל מה שיכול לעשות קודם החג ולא יהיה הבדל בטעם - צריך לעשות קודם החג (סימן תצה ס"ה). ויש אומרים שיכול לברור כדרכו כיוון שברירת שלמות משבורות אינה ברירה כלל והיא כמו ברירת חתיכות גדולות מקטנות המבורר בסימן שיט ס"ד, ואמנם כאן מקפיד בגלל שצריך 'לחם משנה' וזה שייך רק בשלמות, נהג זה דומה לניקור החלב (שנתבאר בסימן תק ס"ח) שמוותר לעשותו בחג כיוון ששניהם מין אחד ורק התורה אסרה זאת וה"ה במצות שההבדל בין שלמות לשבורות הוא רק במצווה של 'לחם משנה' שהתורה קבעה שהאחד טוב והשני לא. ויש מקום לסברא זו.

²¹¹ הגדה ז"ה הורוע.

²¹² תעג סכ"א, ובהגדה לא הוזכר דין צליה.

²¹³ מורידים "כדי שלא יהא כל דמיון לקרבן פסח (וצריכים להרחקה דלזכרו הוא בא") - הגדה ז"ה הורוע, ושו"ע תעג סכ"א, אך משאירים מעט בשר כנראה כדי שיהיה זכר לקרבן ולזה אין די בעצם בלבד.

²¹⁴ תעג סכ"א-ב.

²¹⁵ תעג סכ"א.

* הנוהגים לסחוט את המרור לפני הנחתו בקערה - יסחטו אותו לתוך קערה אפילו אין בה כלום.²¹⁶

* מי ששכח לטחון חריין יכול לטחון בשינוי על ידי שיהפוך את הפומפיה²¹⁷, ולכתחילה אין לדחות שום דבר ללילה אם היה יכול לעשות זאת לפני החג ואפילו חושב שיעשה בחג בשינוי.²¹⁸

* עלי חסה גוש קטיפי יכול לשטוף גם בחג ואין חשש שמא יש שם חרק וימות²¹⁹. אך כמובן שאם רואה חרק אסור להורידו ויש לנער את החסה עד שיפול.

* הנוהגים לרכך את החרוסת ביין, קודם לפני אכילת המרור, מותרים לעשות זאת בליל החג כדרכם ואין צריך לעשות בשינוי.²²⁰

קדש:

* משתדלים לקחת יין אדום²²¹ וישנה עדיפות לקחת יין חי שאינו מבושל אם הוא טוב כמו היין המבושל.²²²

* מי שקשה לו לשתות יין, יכול לשתות מיין-ענבים. ואפשר למזוג שלישי יין ושני-שלישי מיין-ענבים וזה נחשב לשתית כוס יין (כל זה בתנאי שהיין והמיין-ענבים הם 'חיים', כלומר שאין מעורבים בהם מים).

* צריך לקחת כוס שלימה המחזיקה (לפחות) רביעית שהיא 86 סמ"ק. וצריך לשתות את כל היין שבה ובת אחת ובהסיבה. ויש לשים לב לשתות ולסיים את

²¹⁶ כיוון שסחיטה זו היא צורך 'אוכל נפש' והוא דבר שא"א לעשותו קודם לכן כי לא רוצה לאבד את החריפות וזה מותר לדחות לחג כמבואר בסימן תצה ס"ה.

²¹⁷ תקד ס"ה, ופומפיה נחשבת ככלי שעושים בו 'לשעתו ולא לב' וג' ימים כמו מורג חרוץ המופיע שם בס"ד.

²¹⁸ תקד ס"א.

²¹⁹ כי עלים אלו מוחזקים לנקיים וחשש זה שמא יש כאן ג'וק וכדומה הוא 'ספק פסיק רישא' שמוותר כמו בסימן שטו בענין סגירת דלת ארון כששיש שם זבוב וכפי שנתבאר בסימן רעז קו"א א.

²²⁰ ואף שבסימן תצה ס"ו כתוב שגם בלישה יש מצבים שאסור לעשות בחג אם היה יכול לעשות זאת לפני החג, מכל מקום מדברי רבנו תעג סל"ד שכתב שרק בשבת יעשה בשינוי, משמע שבחול אין צריך לשנות. ואמנם רק מטבילים בזה ולא אוכלים זאת ממש, מ"מ מאחר וזהו צורך מצווה שכן דרך טיבול המרור ומצה בחרוסת, וכן כך הוא דרך אכילתו על ידי הטיבול, לכן מותר להוסיף כדרכו בלישה.

²²¹ תעג סכ"ו.

²²² כן משמע מלשון רבנו רעב ס"ט שלוקחים את המבושל 'אפילו יש לו יין אחר אלא שאינו טוב כמותם' ומשמע שאם היין האחר שאינו מבושל טוב כמותם - הוא עדיף.

כל הכוס ולא לשתות רק חלק מהכוס אף ששתה כמות גדולה, ולכן מי שאינו יכול לשתות הרבה יין - ייקח כוס קטנה ויגמור את כולה ולא ייקח כוס גדולה וישתה את חלקה או רובה²²³. ולמעשה, המנהג הוא שהגביע יהיה של 120 סמ"ק²²⁴, וישתה את כולו בהסיבה ובבת אחת.

* מי שקשה לו לשתות הרבה יין ישתה לפחות רוב כוס ובדוחק די ברוב רביעית, אך בכוס אחרונה חייבים לשתות רביעית שלימה.²²⁵

* בליל-הסדר בעל-הבית עושה קידוש ובני הבית והנשים מחזיקים את הגביע בידיהם ומקשיבים לקידוש בעל-הבית ויוצאים ממנו את הקידוש²²⁶ ואז שותים את הכוס שלהם וישתו את כל הכוס עד הסוף, כדלעיל.

* בני הבית הרוצים לברך בעצמם, עליהם לומר גם את הקידוש ואין להסתפק בברכת 'הגפן' לאחר סיום הקידוש של בעל-הבית²²⁷, וכן יענו אמן אחר ברכת שהחיינו של המקדש²²⁸.

אישה ובת האומרות קידוש בעצמן, יש מקום לומר שהן חייבות באמירת שהחיינו שנית אף שכבר אמרו שהחיינו בהדלקת נרות, ולכן כדאי שאם מקדשות בעצמן -

²²³ תעב ס"ח-כ.

²²⁴ כן כותב החתם סופר, וכן היה שיעור גביע כ"ק אדמו"ר.

²²⁵ תעב ס"ט.

²²⁶ כן משמע מסימן תעב סכ"ב.

²²⁷ כיוון שאז יוצא שקידוש היום קודם להגפן כדעת בית שמאי. ולמעשה, כתב התהלה לדוד (סימן רעא אות טו) שמי שבכ"ז בירכה הגפן לאחר שמיעת הקידוש - יצאה ידי חובה ושותה הכוס ואינה צריכה לחזור ולברך קידוש שוב כדי שהקידוש יהיה לאחר ברכת הגפן, וזאת משום שהתכוונה לשמוע מהבעל ולכן נחשב שקיימה כדעת בית הלל ושמעה מהבעל את הגפן לפני הקידוש כפי הדין ובוזה יצאה ידי חובה, והגפן השני שבירכה הוא בגדר ברכות הנהיין.

²²⁸ הביאור בקצרה: שתי קדושות ישנן בשלושת הרגלים: הקדושה הכללית של היום טוב ודבר זה שווה בכל החגים. הקדושה הפרטית של אותו החג וזה משתנה בין קדושת הפסח לקדושת סוכות. ברכת שהחיינו בהדלקת נרות נאמרת על הקדושה הכללית של החג וכפי שמבכרים 'להדליק נר של יום טוב' ואין מזכירים את שם החג. ברכת שהחיינו בקידוש נאמרת על הקדושה הפרטית של אותו החג שפירטנו בקידוש. ולכן גם נשים שבירכו בקידוש, צריכות לברך שהחיינו בקידוש, ודאי שיכולות לענות אמן אחר ברכת המקדש ואין בזה 'הפסק' בשבילן בין הקידוש לשתית הכוס. (ולמעשה שבראש השנה יש רק קדושה אחת ולכן בראש השנה אין לנשים לענות אמן אחר שהחיינו של המקדש.) ויתבארו הדברים בהרחבה בספרנו שערי תפילה ומנהג ח"ב.

לפחות ישמעו שהחיינו ממישהו אחר ויענו
אמן על ברכתו.

* בעת ברכת שהחיינו אין צריך לכוון לפטור
גם את שאר מצוות הלילה, כיוון שארבע
כוסות נכללות ב'שהחיינו' שאומרים עכשיו
בעת הקידוש כי הקידוש הוא כוס ראשונה,
'סיפור יציאת מצרים' קיימנו כבר בהזכרת
יציאת מצרים בתפילת ערבית וכן מזכירים
זאת כאן בקידוש באמירת 'זכר ליציאת
מצרים'²²⁹, מצה ומרור מברכים עליהם ברכה
מיוחדת 'אשר גאלנו' ושם אומרים 'הגיענו
הלילה הזה לאכל בו מצה ומרור'.

* קטנים וקטנות צריך לחנכם בשתיית
הכוסות אם מבינים את הדברים שאומרים
על בכוס, וכגון "אם יודעים מענין יום טוב"
- מחנכים אותם בקידוש ובשתיית כוס
ראשונה, ואם מבינים את סיפור יציאת-
מצרים מחנכים אותם לשתות כוס שנייה וכן
בברכת-המזון ובהלל. בדרך-כלל קטנים
שהגיעו לחינוך (גיל 6 לערך), מבינים כל זה
וצריכים לשתות ארבע כוסות. ויכולים
לשתות מיץ-ענבים, ודי להם ברוב רביעית.
* השותה כוס ראשונה, שלישית ורביעית
בלי הסיבה, אינו חוזר ושותה בהסיבה, אבל
כוס שניה ששתה בלי הסיבה - חוזר ומיסב.
ולכתחילה כדאי שיהא בדעתו לפני שמברך
על הכוס הראשונה שיחזור וישתה יין בין
הכוסות אם ירצה ואם היה בדעתו כן - חוזר
ושותה בהסיבה גם שאר הכוסות²³⁰.

ורחץ, כרפס:

* לאחר הקידוש נוטלים ידיים כמו ללחם
ואין מברכים 'על נטילת ידיים'. אם בירך
בטעות על נטילת ידיים - לא יברך המוציא
אלא ימשיך הלאה כסדר באכילת כרפס
וסדר ההגדה²³¹, וכשמגיע ל'רחצה' נוטל ידיו
שוב ואינו מברך 'על נטילת ידיים'. במשך
זמן זה שמהנטילה הראשונה ועד ל'רחצה'
יכול לדבר ואף לגעת במקומות המכוסים
אם צריך ובכל זאת אינו חוזר ומברך.

* בברכת 'אדמה' על הכרפס יכוון לפטור את
המרור. אך גם אם שכח לכוון, לא יברך
'אדמה' על המרור.

* אוכלים מה'כרפס' פחות מכזית (דהיינו
פחות מ-19 גרם), ואם אכל יותר מכזית לא
יברך ברכה אחרונה. גם אם בירך ברכה
אחרונה - כשיגיע למרור אינו מברך עליו
שוב 'אדמה' אלא רק 'על אכילת מרור'²³².

מגיד:

* סיפור יציאת מצרים מסופר 'בחיות
ובחגיגות'. אמירת ההגדה נעשית בניגון,
"בקול רם ובשמחה רבה ובכוונה גדולה"²³³.

* מצוות 'הגדת לבנך': החיוב הוא גם
לבנות²³⁴. החיוב מתחיל מגיל בו הילד מבין
הפירוש שהיינו במצרים והקב"ה הוציאנו
משם בניסים. המתארחים אצל אחרים
יוצאים ידי חובת הסיפור לילדיהם על-ידי
סיפור שמספר מקריא ההגדה. אלמנה או
גרשה חייבת לספר בעצמה או חייבת
לדאוג שמישהו אחר יספר²³⁵.

* מנהג ישראל, שבאמירת 'מה נשתנה'
מתחילים מהילד הקטן²³⁶.

* לאחר שאומרים הילדים 'מה נשתנה', חוזר
האבא ואומר 'מה נשתנה' וגם הוא פותח
במשפט "אבא אשאל אותך ארבע קושיות"
וגם מי שאין לו אב רח"ל, אומר זאת²³⁷.

מוציא מצה:

* 'מצווה מן המובחר' לאכול מצה העשויה
מחטים וכך נוהגים ולכן גם מי שאינו אוהב
חטים ישתדל לאכול מצה מחטיטה. אך מי
שהוא חולה יכול לקחת מצה משאר מיני
דגן²³⁸.

* מי שאינו יכול לאכול מצה, ישנה אפשרות
לטחון את המצה לפני החג ולאכול כזית
פירורים, אך אי-אפשר לטבול ולרכך את
המצה ביין מכיוון שהיין מבטל את טעם
המצה ואין יוצאים בזה ידי מצוות מצה²³⁹.

²³² תעג ס"ח.

²³³ לקו"ש חכ"ב עמוד 179 ובהערה 40. ולהעיר אשר
"הניגון של אמירת ההגדה הוא מקובל, וכך היו מנגנים
אצל אדמו"ר הזקן" (רשימות חוברת צ עמוד 245).

²³⁴ סימן תעב סט"ז

²³⁵ כן ביארנו בהלכות ת"ת פ"א ס"ד שהיא חייבת
בחינוך וההבדל בינה לאבא הוא שהיא אינה חייבת
לכוף את הילד אם אינו רוצה משא"כ האבא.

²³⁶ שלחן מנחם ח"ב עמוד שכו.

²³⁷ הגדה ד"ה הן שואל. וראה בשלחן מנחם ח"ב
עמוד שכה.

²³⁸ ראה תנ"ג ס"ב שהמנהג הוא לעשות כמצווה מן
המובחר לקחת חטים דווקא, אך אי"ז מעכב.

²³⁹ תסא ס"ב, וראה גם תעג סכ"ו.

* אין טובלים את מצת המצווה במלח²⁴⁰.
* שיעור אכילת מצה הוא שני 'כזיתים'
לבעל-הבית, היינו למי שיש לו קערה. כל
'כזית' הוא 27 גרם.

* ב'מצות כפר-חב"ד' ישנם שלשה סוגים:
קטנות המיוצרות במשך כל השנה הן בגודל
של 40 גרם בערך - שם 'כזית' זה מעט יותר
משני שלישי מצה. ובמצות הגדולות של
'כולל חב"ד' (הן הדקות והן העבות יותר) של
55-60 גרם - ו'כזית' זה קצת יותר מחצי
מצה. במצות 'חבורה' זה נע בין 50-65 גרם.
ויש לשאול את ראש החבורה מהו שיעור
המצה.

* צריך לאכול שני ה'כזיתים', לכתחילה,
בתוך 4 דקות²⁴¹ ובדוחק - עד 6 דקות²⁴².

* נשים ובני הבית שאין לפנייהם קערה עם
מצות, ייטלו ידיים ויחזיקו בידם שתי מצות
'לחם משנה' ויקשיבו לבעל הבית בעת
שמברך 'המוציא' ו'על אכילת מצה' ובוצע
את המצות שלו וייצאו ממנו ידי חובת
הברכות הללו, ואז יאכלו מהמצות שלפניהם
בלי לברך בעצמם ובלי לטעום מהמצות של
בעל הבית²⁴³. ויאכלו כזית אחד שלם בפרק
זמן הנ"ל.

* אכילת המצה היא בהסיבה, ומי ששכח
ולא היסב, יחזור ויאכל שוב כזית מצה
ובהסיבה²⁴⁴.

מרור, כורץ:

* צריך להרגיש טעם המרור וחרירותו, ולכן
אין מערבים בו שום דבר נוסף²⁴⁵. גם
האוכלים חסה בלבד צריכים להרגיש טעם
החסה והוספת דבר נוסף היא מבטלת טעם
החסה. ומי שחרפות המרור גרמה לשתות
מים וזה ביטל את טעם המרור, צריך לחזור
ולאכול מרור.

²⁴⁰ הגדה ד"ה ויאכלם.

²⁴¹ כי בדאורייתא סוברים כדעה המחמירה המובאת
בסה"מ דיני ת"ב.

²⁴² ע"פ צ"צ שער המילואים סימן ט וזהו רק בשעה"ד
כי יש הסוברים שהצ"צ דיבר רק בת"ב שהצום הוא
מדרבנן.

²⁴³ על ידי שמיעת ברכות אלו מבעל הבית שביכרם
על ה'פרוסה' ושלמיה' הם יוצאים ידי חובת בציעה
מ'פרוסה' ושלמיה, ואת הבציעה מ'לחם משנה' הם
מקיימים בעצמם בבציעה מהמצות שבידיהם. ואמנם
ישנו דין 'לחם עוני' שעונן עליו דברים הרבה' שעניינו
הוא שצריך לומר את ההגדה על המצה, אך מכל מקום
נראה שאין חיוב לאכול דווקא ממצה זו, ודי בכך
שבעל הבית אמר את ההגדה על המצה. ויש להעיר
שסוגיה זו אויכה ורחבה ואין כאן מקומה לבאר את
מקורה, אך כך נראית ההכרעה למעשה.

²⁴⁴ תעג ס"ב.

²⁴⁵ תעג סכ"ו.

ציבוריים בחו"ל וחוזרים לביתם בחול- המועד - עליהם לשמור גם את 'אחרון של חג' ולהזהר ביום זה לא לעשות מלאכה ולא לאכול חמץ (אך עליהם להניח תפילין להתפלל תפילות רגילות)²⁶¹.

אסרו חג:

* באסרו-חג נוהגים להוסיף מעט באכילה ושתייה²⁶². כ"ק אדמו"ר היה נוהג לשתות כוס תה במים שהוחמו במחם של פסח²⁶³.

* יש נוהגים לא לאכול כלל חמץ באסרו חג²⁶⁴.

* המפוררים את המצות לחתיכות קטנות ומטגנים אותן לאחר הפסח במעט שמן, אם נשאר עליהן תואר מצה - אם אוכלן כדי שביעה, יש להחמיר לאכלן רק בתוך הסעודה על-ידי שיאכל קודם כזית לחם גמור. ואם הלך מהן תואר לחם, בין על-ידי הטיגון ובין על-ידי שפוררו אותן לפני כן - מברך עליהן 'מזונות' וברכה מעין ג'²⁶⁵.

מוריד הטל:

* במוסף של יום ראשון של חג הפסח, מתחילים לומר 'מוריד הטל' ובערבית של מוצאי החג מתחילים לומר 'ותן ברכה'. הטועה והזכיר או ביקש גשם - חוזר על תפילתו כיוון שהגשמים הם סימן קללה בזמן הקיץ.

* טעה ואמר מוריד הטל ומיד נזכר קודם שאמר מכלכל חיים או שביקש גשם ולא המשיך 'על פני האדמה', נראה שמתקן עצמו מיד ואפילו אם נזכר ביותר מ'תוך כדי דיבור'²⁶⁶.

ונשאהר בצק (וכתוצאה מכך יגיעו לידי חשש חמץ).

צפון, ברך:

* נוהרים לא לשתות אחר אכילת אפיקומן, ולכן קודם אכילת אפיקומן ישתה כפי הצורך שלא יהא צמא אחר כך ויצטרך לשתות²⁵⁴.

* אפיקומן - צריך כל אחד מבני הבית לאכול חתיכה אחת מבעל-הבית²⁵⁵ ולהשלים השאר ממצות אחרות. שיעור האפיקומן, לכתחילה, הוא שני 'כזיתים' משום שישנה מחלוקת האם האפיקומן נאכל זכר לפסח או זכר למצה שהייתה נאכלת עם הפסח. ומי שקשה לו, יכול לאכול רק 'כזית' אחד ויכוון שאוכל כזכר על פי אותה הדעה שהלכה כמותה²⁵⁶.

* צריך לאכול אפיקומן בהסיבה ולסיים אכילתו עד 'חצות'²⁵⁷. אם שכח ולא אכלו בהסיבה - אינו חוזר ואוכל.

* נשים מסתפקות באכילת כזית אחד. אין מעבירים את הידיים על השפתיים ל'מים אחרונים' מחשש 'שרויה'.

* אין מדקדקים לסיים את ההלל עד חצות²⁵⁸.

* 'כוס של אליהו' נוהגים למזוג לפני ברכת המזון²⁵⁹.

ימים אחרונים של חג הפסח

שביעי של פסח:

* בימים האחרונים של פסח, אין מברכים 'שהחינו' בהדלקת נרות ובקידוש²⁶⁰.

* הנוסעים לחו"ל לימים הראשונים של הפסח, כגון בחורים הטסים לערוך סדרים-

²⁵⁴ הגדה ד"ה ויזהר שלא ישתה.

²⁵⁵ רבנו בהגדה. והטעם הוא כי האפיקומן הוא זכר לפסח וכשם שהפסח נאכל ב'בחורה' כך גם האפיקומן נאכל ב'בחורה'. ועוד שכשם שבפסח צריכים להיות כולם מגויים על השה, כך באפיקומן כולם מגויים על אותה המצה. וראה בזה באוצר מנהגי חב"ד סימן יחץ אות עה ובאותה ה' וכבר הרחיב בזה בספר הלכות ליל הסדר ח"ב עמוד שמב ואילך.

²⁵⁶ הגדה ד"ה צפון.

²⁵⁷ רבנו בהגדה.

²⁵⁸ כן הוא מנהג בית הרב (הובא הגדה ד"ה קודם חצות) אף שבשו"ע (תעז ס"ו) כתב רבנו לכתחילה לסיים הלל קודם חצות.

²⁵⁹ שלחן מנחם ח"ב עמוד שמ.

²⁶⁰ ונתבאר הדברים בלקו"ש (חל"ז) שיחת ימים אחרונים (פ"ג).

* שיעור אכילת מרור הוא כזית - 19 גרם מהמרור והחסה ביחד. וצריך לאכול גם מרור מר ולהרגיש טעם המרירות²⁴⁶. אך מי שקשה לו לאכול מרור, יאכל רק כזית חסה. יש לסיימו בפרק הזמן הנ"ל.

* בברכת 'על אכילת מרור' של המרור, יש לכוון לפטור גם את המרור של 'כורך'²⁴⁷.

* שיעור 'כורך' הוא 'כזית' למצה ו'כזית' למרור, וצריך לסיימם בפרק הזמן הנ"ל.

* חשוב להבהיר שהמצה, המרור וה'כורך' - לכל אחד בנפרד יש שיעור של 4-6 דקות ואין צריך לאכול הכול יחד בתוך 4-6 דקות.

* מסבים רק באכילת כורך ולא באכילת מרור. מי שכח ולא היסב, אינו צריך לחזור ולאכול כורך בהסיבה²⁴⁸.

* יש המחמירים שלא לאכול אוכל חם כל הפסח בגלל שיש להם שיניים תותבות קבועות או סתימות שבלעו חמץ חם במשך השנה וייתכן שחום האוכל מפליט בתוך הפסח את הבלוע בשיניים²⁴⁹. לנוהגים בחומרא זו, ישנה בעיה גם באכילת מרור חריף²⁵⁰, ולכן יש להם לאכול את המרור בבליעה בלי ללעוס או שיאכלו רק חסה.

שולחן עורך:

* מתחילים את הסעודה באכילת הביצה וטובלים אותה תחילה במי-מלח²⁵¹. כ"ק אדמו"ר היה טובל את הביצה במי-מלח, שלוש פעמים.

* בליל-הסדר אין אוכלים בשר (ואפילו בשר עוף) הצלויים על האש. ו'צלי' הוא הן בצלייה על האש והן בצלייה בתנור או גריל²⁵². וכן אין אוכלים בשר צלי "שנצלה בקדירה בלא מים ושום משקה אלא מתבשל במוהל היוצא ממנו"²⁵³.

* מי שחייב לאכול 'שרויה', יש להעדיף מצות (כגון) של כפר-חב"ד שנאפו בפנירים הגורמים לכך שיש על המצות פחות קמח, וכן יש פחות חשש שהמצה לא נאפתה דיה

²⁴⁶ כן משמע מדברי כ"ק אדמו"ר בהגדה ד"ה ויטבול בחרות.

²⁴⁷ תעה ס"ח והובא בהגדה ד"ה ויברך.

²⁴⁸ תעה ס"ב.

²⁴⁹ ואף שהבלוע הוא נטל"פ, מכל מקום לכתחילה מתחמרים בזה בפסח (תמו ס"ח).

²⁵⁰ כיוון שהחריפות יחד עם דוחק השיניים הופך את הבלוע היוצא לאוכל מהשיניים לטעם לשבת, ובעיה זו גדולה עוד יותר מאכילת דבר חם.

²⁵¹ הגדה ד"ה שולחן עורך.

²⁵² כיוון שגם בתנור וגריל זה צלייה ואפילו אם נאמר שאי"ז צלייה ממש מ"מ יש בזה איסור מראית עין כשם שגורו בצלי קידר.

²⁵³ תעז ס"א,ג.

²⁶¹ כן נראה, כיוון שכל ימי החג הם מקשה אחת ואי"ז שני חגים שונים כמו בסוכות ושמחת (ומטעם זה אין מברכים שהחיינו בשש"פ). ויש להביא ראיה לכך מדברי המנחת אלעזר הכותב שהנוסע לחו"ל לפסח והשאר ב"ב בארץ ועושה מנהג ב"ב, אם בחוה"מ החליט להשתקע בחו"ל - עדיין עושה ימים אחרונים של פסח כפי שהתחיל כיוון שהכול מקשה אחת. וכן הדבר בעניינינו אצל בחורים שמקומם הוא היכן שהנמצאים בפועל ועליהם לסיים את החג כשם שהתחילו אותו.

²⁶² סימן תכט ס"ז.

²⁶³ כן שמעתי מהמשב"ק הרה"ח רמ"מ גאנובורג שיח'.

²⁶⁴ שהרי יום זה קושרים ומחברים אותו לחג הפסח על ידי אכילה, ולא ייתכן להמשיך את החג עוד יום באכילה ושתייה של חמץ האסורים בימי הפסח. וממנהג הרבי שרק שתה תה אין ראיה כי הרבי היה נוסע לאוהל באסרו חג' ובלאו הכי לא היה אוכל כלום עד הלילה וייתכן שמתעם זה היה רק שותה תה.

²⁶⁵ סדר ברכות הנהנין סופ"ב.

²⁶⁶ כיוון שהסימן קללה אינו בעצם הזכרת המילה גשם או מטר, אלא האמירה והבקשה שכלכלת החיים

דיני ספירת העומר

אבלות בימי ספירת העומר:

* נוהגים בימים אלו באבלות באי שמיעת מוזיקה, אין מסתפרים ואין לובשים בגדים חדשים. הלכה זו נוהגת גם בקטנים מגיל חמש. קטנים פחות מגיל זה - ניתן להשמיע להם מוזיקה בקלטות שמע וצפיה.

* בשמחות כבר-מצווה וברית-מילה מותר להשמיע מוזיקה בקלטות אך לא מוזיקה חיה.

* מברכים 'שהחיינו' בשבתות שבימי הספירה.

* מותר ללכת לים או לברכה בימים אלו (גם מי שלא הלך לפני ימי הספירה).

* אין מסתפרים בימים אלו, אך תספורת לנשים בשביל צניעות - מותרת.

ספירת העומר:

* זמן ספירת-העומר "מצווה מן המובחר לספור בתחילת הלילה אחר תפילת ערבית"²⁶⁷.

* יש להשתדל (להתפלל מעריב ו)לספור מיד בצאת-הכוכבים כדי שיהיה 'תמימות' - לילה שלם ספור, אך אם מתפלל בציבור יכול להתעכב עם התפילה והספירה ואין צריך להשתדל להתפלל במניין מיד בצאת-הכוכבים²⁶⁸. ומטעם משתדלים באופן מיוחד בימי הספירה להתפלל ערבית במניין כדי לא להפסיד את ה'תמימות' של ספירת אותו הלילה.

* אין להתחיל בסעודה מחצי שעה קודם צאת-הכוכבים כדי שלא ישכח לספור בזמן²⁶⁹. סעודה פירושה ארוחת-ערב או

תהיה על ידי גשם, ולכן אם תיקן עצמו ואמר 'מוריד הטל מכלל חיים' - אינו חוזר כי הזכיר כדן שכלכלת החיים בזמן זה של הקיץ היא על ידי הטל. אך לנוהגים שלא לומר מוריד הטל בקיץ, אין דרך לתקן עצמם כי האמירה של מוריד הגשם אין לה במה להתחלף וצריכים לחזור לראש התפילה. וראה בכל זה בספר שערי תפילה ומנהג ח"א.

²⁶⁷ תפס ס"א.
²⁶⁸ ואף שמתפלל וסופר מאוחר, אין זה חסרון ב'תמימות' כיוון שזמן הספירה הוא אחר ערבית והתפילה תלויה במנין, וכך משמע מלשון רבנו תפס ס"א אשר במוצאי שבת סופרים אחר קדיש התקבל "לפי שיש לנו להקדים הספירה בכל מה שאפשר ומיד שנצטלקה התפילה בקדיש שלאחריה חל עלינו מצוות ספירה".

²⁶⁹ ע"פ תפס ס"א ששם מדובר על מי שמתפלל ערבית בעוד יום וה"ה למנהגו שמתפללים מצה"כ.

מזונות בשיעור 'קביעות סעודה'²⁷⁰. מקובל אצל חסידים שאין לטעום שום מאכל או משקה מהשקיעה ועד שסופרים בפועל.

* אין לעשות מלאכה (שיש בה טורח גדול) מצאת-הכוכבים ועד לאחר ספירת-העומר²⁷¹.

* נשים סופרות בברכה וכן צריך לחנך את הקטנים לספור בברכה²⁷² אך יכולים לספור גם בלי תפילת ערבית. כמו כן, אין צריך לחנך את הקטנים לספור מיד בתחילת הלילה או לעכבם שלא יאכלו עד שיספרו, ודבר זה הוא בכל הגילאים עד בר מצווה²⁷³.

* מנהגנו שכל אחד מברך וסופר לבד ואינו יוצא ידי חובה בשמיעה מהחזן את הספירה²⁷⁴ ואת הברכה, ואין צריך לכוון במפורש שאינו רוצה לצאת ידי חובה מהחזן²⁷⁵.

* המקפיד להתפלל כל ערב במניין קבוע בשעה קבועה או ששם 'שומר' שיוכיר לו להתפלל מעריב ולספור ספירת-העומר, יכול לאכול עד הספירה אך אינו רשאי לעשות מלאכה בזמן הזה.

* הספירה בברכה נאמרת בכל לילה עד עלות-השחר. אם שכח וזכר בין עלות-השחר ועד השקיעה, יספור מיד **כשזכר**, ובשאר הלילות ימשיך בברכה. נזכר לאחר צאת-הכוכבים - ימשיך לספור בלי ברכה²⁷⁶ * נזכר בבין-השמשות שלא ספר ביום הקודם, יספור מיד בלי ברכה וימשיך בשאר לילות בברכה²⁷⁷.

²⁷⁰ וראה מה שכתבנו בעניין האכילה קודם בדיקת חמץ.

²⁷¹ תצג ס"ט מבואר הטעם כי כתוב "שבתות לשון שביטה" ולמנהגנו שסופרים מצה"כ האיסור מתחיל מצאת הכוכבים, ומה שכתב רבנו מהשקיעה זה לפי המנהג המדובר שם בשו"ע שסופרים בבין השמשות.

²⁷² תפס ס"ב.
²⁷³ על פי סימן רסט ס"ג.

²⁷⁴ סימן תפס ס"א, והשמיעה מהחזן היא כדי לדעת את הספירה הנכונה, ועוד שהחזן מוציא בברכתו את מי שאינו מברך.

²⁷⁵ ואף שמצוות דרבנן יוצאים ידי חובה בלי כוונה לצאת ולכן השומע "לפי תומו" את חברו סופר - יצא בזה ידי חובתו ואינו יכול לחזור ולברך על ספירתו (תפס ס"ב), מ"מ כאן כשעומד ויבדעתו לספור מיד אחרי שישמע מהחזן, הרי זה נחשב ככוונה שלא לצאת ידי חובה מהחזן ועל דרך השואל חבירו בלילה כמה היום לעומר וענה לו את המספר המתאים, שלא יצא בזה ידי חובה כיוון שבכוונתו היה לספור ולברך בעצמו ורק שאל כדי לדעת המספר המתאים. כך כתב בדברי נחמיה בהגהותיו לסימן תפס ס"ב.

²⁷⁶276276 תפס ס"ג, סכ"ד.
²⁷⁷ ע"פ תפס ס"ה שבמקום ספק אם ספר ימשיך בברכה מחמת ספק זה בצירוף הדעה שכל לילה היא מצווה בפני עצמה, וכן נפסק בס"ג שאם ספר בבין

* לאחר צאת-הכוכבים התעורר אצלו ספק האם ספר אתמול אם לאו, או שהתעורר אצלו ספק האם ספר אתמול את הספירה הנכונה - ימשיך לספור בשאר הלילות בברכה²⁷⁸.

* החל מזמן בין השמשות אסור להגיד את מספר הימים של הלילה הבא, ואם אמר - יספור בלילה בלי ברכה (ולכתחילה יש להזהר בזה כבר מ'פלא המנחה'). וכל זה בתנאי שאמר "היום כך וכך ימים" (ואפילו לא אמר "לעומר"). אך אם אמר את המספר ולא אמר את המילה "היום" - יכול לספור בלילה בברכה²⁷⁹.

* אמר בטעות בבין השמשות את הספירה של הלילה הבא (בתוספת המילה 'היום') ולא ספר שוב במשך כל אותו הלילה והיום שלאחריו וזכר רק בלילה הבא, יכול לסמוך על הספירה שספר בבין השמשות של יום האתמול וימשיך לספור בברכה²⁸⁰.

* כאשר שואלים אצלו מהי הספירה היום ועדיין לא ספר בעצמו - יאמר כמה היה אתמול או יאמר את המספר בלי לומר 'היום'²⁸¹. כמו כן יכול להזכיר את המידה השייכת לאותו הלילה.

* מותר להגיד את הספירה של הלילה אם בזמן האמירה מתכוון במפורש שלא לצאת בזה ידי חובה או שמתכוון במפורש באותה שעה לספור בעצמו שוב²⁸².

* צריך להקשיב למה שמוציא מפיו ולהבין את הספירה מתוך המילים שאומר. ולכן מי שאינו מבין לשון-הקודש - צריך לספור בשפה שמבין. בדיעבד נראה שאם ספר מתוך כוונה לצאת ידי חובה וידע לפני הספירה כמה היום לעומר אך בשעת אמירת הספירה חשב על משהו אחר - יצא. וכן אם ספר בלשון שאינו מבין אך בשעת הספירה הוא ידע כמה היום לעומר וידע שבאמירתו משפט זה - שאינו מבין את תרגומו - הוא

השמשות את הספירה של הלילה הבא וזכר בזה רק לאחר צאת הכוכבים שלמחרת, ימשיך לספור עם ברכה כי בין השמשות הוא ספק לילה, וכן יש לומר גם לעניין אם נזכר בבין השמשות שלא ספר את היום שעבר, שבין השמשות הוא ספק יום והספירה בבין השמשות בצירוף הדעה שכל לילה היא מצווה בפני עצמה גורמת שימשיך לספור בשאר הלילות עם ברכה.

²⁷⁸ תפס סכ"ה.

²⁷⁹ תפס ס"ד.

²⁸⁰ תפס ס"ג, כה.

²⁸¹ תפס ס"ד.

²⁸² תפס ס"ד.

* ישנם הנוהגים לומר בכל יום לאחר תפילת שחרית את הספירה היומית (בלי למנצח ואנא בכוח).

סופר ספירת-העומר, יצא ידי חובה אף שלא הבין את מילות הספירה שאמר.

* צריך לדעת כמה היום לעומר לפני שמברכים. כמו כן נראה שלפני הברכה גם צריך לכוון את המילים מ'למנצח' ו'מאנא בכוח' וכן את האות מפסוק 'אלוקים יחננו' השייכות לאותו הלילה.²⁸³

* בדיעבד, אם ספר את הספירה הנכונה יצא אף שבשעת הברכה לא ידע מהי הספירה.²⁸⁴

* אסור להפסיק בשום דבר בין הברכה לספירה. אם הפסיק ודיבר בדברים אחרים שאינם מעניין הספירה - חוזר ומברך.²⁸⁵ ומטעם זה אין לענות 'אמן' ו'ברכו' בין הברכה לספירה.

* כל מקום שחוזר ומברך, אם עדיין לא דיבר בדברים אחרים, יאמר ברוך שם וכו'.²⁸⁶

* הפסיק בדיבור בין אמירת הימים לאמירת השבועות - אינו חוזר ומברך.²⁸⁷

* ספר ארבעה ימים ונזכר שהיום חמישה - יתקן עצמו מיד ואינו צריך לברך שוב, ובתנאי שלא הפסיק בדיבור בדבר אחר. ואם הפסיק בדיבור - יחזור ויברך.²⁸⁸

* קטן שגדל ונכנס למצוות בתוך ימי הספירה וספר כל יום - ממשיך לספור בברכה לאחר הבר-מצווה ואף יכול להוציא אחרים ידי חובה.

* קטן הסופר ביום, לא יברך.²⁸⁹ לכן בגנים ובתלמודי-תורה יספרו עם הילדים בלי ברכה.

* מי ששכח לספור יום אחד ורוצה בכל זאת להמשיך לספור בשאר לילות עם ברכה, יכול: א. לשמוע את הברכה מאחר המכוון להוציאו ויספור בעצמו מיד ונחשב כאילו בירך בעצמו. ב. יספור עם ילד באופן שהוא אומר את המילה והקטן חוזר אחריו, ודבר זה עדיף לעשותו עם ילד מגיל חמש בערך ועד גיל בר-מצווה (למרות שהוא ילד גדול היודע לברך לבד)²⁹⁰ וכן אפשר לעשות זאת גם עם ילד שאינו בנו.²⁹¹

²⁸³ כן נראה לדייק בסדר הצגת הדברים בסידור רבנו.

²⁸⁴ תפ"ט ס"ט.

²⁸⁵ תפ"ט ס"א.

²⁸⁶ ראה קצוה"ש ס"ה ס"ג.

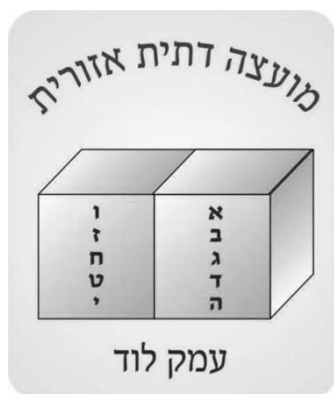
²⁸⁷ על פי תפ"ט ס"ו.

²⁸⁸ תפ"ט ס"א.

²⁸⁹ אף שמדין חינוך יש לחנכו לספור בברכה, מכל מקום החינוך צריך להיות גם בזמן המתאים לברכה, וכאשר יגדל, אם יספור ביום גם לא יספור בברכה.

²⁹⁰ ע"פ אשל אברהם סימן תקנא. ויש להעיר שלפי מנהגנו שבנות קטנות למטה מגיל חינוך מברכות ברכת הדלקת נרות שבת, ייתכן שאפשר לעשות זאת גם עם ילד שלא הגיע לגיל חינוך. וזאת כיוון שילדים למטה מגיל חינוך אין חייבים להנכנס אך אפשר להנכנס

ולכן אפשר לומר איתם שם ה' מדין חינוך. וראה בכה"ח (סימן תרפ"ט סק"י) שאפשר לשמוע ברכה מקטן המברך לעצמו ובכך יוצאים ידי חובת ברכה אף שהוא מברך לעצמו מדין חינוך, ומזה יש ללמוד גם לעניין ברכה עם הקטן שכאשר מברכים איתו בשביל חינוך אפשר לצאת בזה ידי חובה.
²⁹¹ עיין שו"ע"ר סו"ס קסז.

נדפס בחסות
מועצה דתית אזורית - עמק לוד